

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет магістерської та
аспірантської підготовки
Кафедра менеджменту
природоохоронної діяльності

Магістерська кваліфікаційна робота

на тему: Механізм територіального управління курортним
господарством регіону (на прикладі Одеської області)

Виконала студентка 2 курсу групи МУ- 61
спеціальності 073 Менеджмент
Балабан Тетяна Миколаївна

Керівник к.е.н., доцент
Волкова Алла Олександрівна

Консультант

Рецензент ПРЕЕД НАНУ д.е.н., проф.
Степанов В'ячеслав Миколайович

Одеса 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Магістерської та аспірантської підготовки
Кафедра менеджменту природоохоронної діяльності
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 073 Менеджмент
(шифр і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____
В.Г.Ковальов
“ 20 ” листопада 2017 року

З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Балабан Тетяні Миколаївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: Механізм територіального управління курортним господарством регіону (на прикладі Одеської області)

керівник роботи Волкова Алла Олександрівна, к.е.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від “02” листопада 2017 року № 321-С

2. Строк подання студентом роботи 01 лютого 2018 р.

3. Вихідні дані до роботи монографії, статті збірників наукових робіт, матеріали періодичних видань, статистичні та нормативно-правові матеріали, міжнародні та національні стандарти управління курортним господарством, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали сайтів мережі Інтернет.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні основи територіального управління курортним господарством регіону.

2. Аналіз сучасного стану управління курортного господарства Одеської області.

3. Удосконалення механізму територіального управління курортним господарством в Одеській області.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

1. Структура курортного господарства регіону.

2. Моделі державної участі в регулюванні розвитку курортного господарства в різних країнах

3. Структура Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА.

4. Структура курортного господарства за формою власності 2012- 2014 рр.

5. Історико-культурні пам'ятки Одеської області станом на 01.01.2017 р.

6. Структура курортних та оздоровчих закладів регіону.

7. Динаміка фактичної і теоретичної кількості курортних закладів у Одеській області протягом 2012-2016 рр. та прогнозні рівні на 2017-2018 рр.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 20 листопада 2018 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Оцінка виконання етапу	
			у %	за 4-х бальною шкалою
1.	Робота з літературними джерелами	20.11-3.12.17	90	відмінно
2.	Робота на розділом 1 «Теоретичні основи територіального управління курортним господарством регіону»	4.12-17.12.17	90	відмінно
3.	Робота над розділом 2 «Аналіз сучасного стану управління курортного господарства Одеської області»	18.12-31.12.17	90	відмінно
4.	Робота над розділом 3 «Удосконалення механізму територіального управління курортним господарством в Одеській області»	8.01-22.01.18	90	відмінно
5.	Оформлення роботи	23.01-1.02.18	90	відмінно
	Рубіжна атестація	25.12-29.12.17	90	відмінно
	Інтегральна оцінка виконання етапів календарного плану (як середня по етапам)		90	відмінно

Студент Балабан Т.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи Волкова А.О.
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Магістерська кваліфікаційна робота на тему «Механізм територіального управління курортним господарством регіону (на прикладі Одеської області)»

Балабан Тетяна Миколаївна

Актуальність теми. В сучасних умовах у світовому масштабі розвиток курортного господарства є одним з найбільш динамічних, обумовлено процесами глобалізації, підвищенням стандартів життя у економічно розвинутих країнах, масштабними інвестиціями у привабливі туристичні регіони, підвищенням мобільності населення. Так, наявність курортних ресурсів формує додаткові сприятливі умови для розвитку економіки на основі суспільного розподілу і кооперації праці, високого рівня інтегрованості курортної економіки із зовнішнім середовищем. В умовах трансформаційних ринкових зрушень гостро постає проблема розробки ефективного механізму територіального управління курортним господарством кожного окремого регіону.

Мета і задачі дослідження. Метою даного дослідження є поглиблення теоретичних основ управління курортним господарством та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму територіального управління курортним господарством регіону.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність послідовного розв'язання таких завдань:

- розкрити поняття та особливості формування структури курортного господарства;
- з'ясувати сутність та значення механізму територіального управління курортним господарством регіону;
- вивчити зарубіжний досвід розвитку управління курортної сфери;
- ознайомитись із практичною діяльністю Управління культури і туризму Одеської ОДА;
- проаналізувати та оцінити стан курортного господарства Одеської області;
- визначити пріоритетні напрямів розвитку курортного господарства регіону
- запропонувати шляхи удосконалення організаційно–економічного механізму територіального управління курортним господарством Одеської області;
- проаналізувати здійснення заходів щодо створення безпечного для життя і здоров'я довкілля.

Об'єктом магістерської роботи є – курортне господарство Одеської області як функціональна складова структури регіональної економіки.

Предметом дослідження є – сукупність економічних, організаційних, правових, соціальних, фінансових відносин, що формують механізм територіального управління курортним господарством регіону.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовувались різні *методи дослідження*, аналітичний і структурно-логічний (для аналізу структури курортного та туристичного господарства регіону), математичної статистики, оцінки проектів інвестиційної діяльності, фінансового аналізу (при розробці основних положень спеціального режиму діяльності курортного та туристичного господарства регіону), діалектичний метод пізнання дійсності, системний підхід до вивчення господарських процесів, фундаментальні положення економічної теорії та концепції державної регіональної політики.

Інформаційно-довідковою базою дослідження стали офіційні статистичні та нормативно-правові матеріали, міжнародні та національні стандарти управління курортним господарством, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, у яких висвітлюються основні положення функціонування механізму територіального управління курортним господарством регіону.

Результати, їх новизна, теоретичне та практичне значення. В магістерській роботі проведено аналіз сучасного стану управління курортним господарством в Одеській області, розроблені рекомендації щодо удосконалення організаційно-економічного механізму територіального управління курортним господарством регіону.

Рекомендації щодо використання результатів роботи з зазначенням галузі застосування. Запропоновані у дослідженні пропозиції і рекомендації дозволяють не лише визначити основні напрями його вдосконалення, а й посилити вплив туристичної діяльності на розвиток регіону в цілому, та можливість їх використання у практичній діяльності Управління культури і туризму Одеської обласної державної адміністрації.

Структура і обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг тексту магістерської роботи – 102 сторінки, таблиць – 13, рисунків – 8.

Перелік ключових слів: курортне господарство, регіон, туризм.

SUMMARY

Master's qualification work on the topic "Mechanism of territorial management of the resort economy of the region (on the example of the Odessa region)"

Balaban Tetyana Nikolaevna

Actuality of theme. In today's world, the development of the resort economy on a global scale is one of the most dynamic, due to the processes of globalization, increasing standards of living in economically developed countries, large-scale investments in attractive tourist regions, increasing mobility of the population. Thus, the availability of resort resources creates additional favorable conditions for the development of the economy on the basis of social division and cooperation of labor, high level of integration of the spa economy with the external environment. In the context of transformational market developments, the problem is the development of an effective mechanism of territorial management of the resort sector of each individual region.

The purpose and tasks of the study. The purpose of this study is to deepen the theoretical foundations of the management of the resort and to develop practical recommendations aimed at improving the mechanism of territorial management of the resort economy of the region.

The achievement of the defined goal has determined the need for a consistent solution of the following tasks:

- to disclose the concept and features of the formation of the structure of the resort economy;
- to find out the essence and significance of the mechanism of territorial management of the resort economy of the region;
- study the foreign experience of the management of the resort sphere;
- To get acquainted with practical activity of the Department of Culture and Tourism of Odessa Oblast State Administration;
- analyze and evaluate the state of the resort economy of the Odessa region;
- to identify priority areas of the resort's development of the region
- to propose ways to improve the organizational and economic mechanism of the territorial management of the resort economy of the Odessa region;
- analyze the implementation of measures to create a safe environment for life and health.

The object of the master's work is - the resort economy of the Odessa region as a functional component of the structure of the regional economy.

The subject of the study is a set of economic, organizational, legal, social and financial relations that form the mechanism of territorial management of the resort economy of the region.

Research methods. Different research methods, analytical and structural-logical (for the analysis of the structure of the resort and tourism industry in the region), mathematical statistics, evaluation of investment projects, financial analysis (in developing the main provisions of the special regime of the resort and tourism industry in the region) were used to achieve this goal. dialectical method of cognition of reality, systematic approach to the study of economic processes, fundamental positions of economic theory and concept state regional policy.

The official reference database of the study was the official statistical and regulatory materials, international and national standards for the management of the resort, scientific works of domestic and foreign scientists, which cover the main provisions of the functioning of the mechanism of territorial management of the resort economy of the region.

Results, their novelty, theoretical and practical significance. In the master's thesis an analysis of the current state of the resort management in the Odessa region was conducted, recommendations for improving the organizational and economic mechanism of the territorial management of the resort economy of the region were developed.

Recommendations for using the results of work with the indication of the scope of application. The proposals and recommendations offered in the study allow not only to determine the main directions of its improvement, but also to increase the influence of tourism activity on the development of the region as a whole, and the possibility of their use in the practical activities of the Department of Culture and Tourism of the Odessa Regional State Administration.

Structure and scope of work. The work consists of an introduction, three sections, conclusions, list of sources used. Full text of master's thesis - 102 pages, tables - 13, drawings - 8.

Key words: resort, region, tourism.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ КУРОРТНИМ ГОСПОДАРСТВОМ РЕГІОНУ.....	11
1.1. Поняття та особливості формування структури курортного господарства.....	11
1.2. Сутність та значення механізму територіального управління курортним господарством регіону.....	23
1.3.Зарубіжний досвід розвитку управління курортної сфери.....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УПРАВЛІННЯ КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	42
2.1. Загальна характеристика практики діяльності Управління культури і туризму Одеської ОДА.....	42
2.2. Діагностика стану курортного господарства регіону.....	49
2.3. Оцінка курортного потенціалу регіону.....	57
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ КУРОРТНИМ ГОСПОДАРСТВОМ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	65
3.1. Визначення пріоритетних напрямів розвитку курортного господарства регіону.....	65
3.2. Шляхи удосконалення організаційно–економічного механізму територіального управління курортним господарством регіону.....	72
3.3. Оцінка ефективності створення та функціонування курортного господарства в регіоні.....	82
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах у світовому масштабі розвиток курортного господарства є одним з найбільш динамічних, обумовлено процесами глобалізації, підвищенням стандартів життя у економічно розвинутих країнах, масштабними інвестиціями у привабливі туристичні регіони, підвищенням мобільності населення.

В курортній діяльності як в особливій і самостійній сфері господарювання, з одного боку, діють загальні закономірності економічного розвитку (закони вартості, попиту і пропозиції, конкуренції, ціноутворення); загострюються і вирішуються проблеми ринкової рівноваги; правила і норми економічної взаємодії визначаються відносинами власності та ін. З іншого боку, курортна діяльність – це особливий вид діяльності людини і специфічна сфера національної економіки. У зв'язку з цим, загальні закономірності економічного розвитку в цій сфері набувають своїх специфічних рис і проявляють себе через конкретну діяльність суб'єктів господарювання.

Територія виступає середовищем своєрідної взаємодії природи, людини, виробництва, інформації як у межах адміністративно-територіальних одиниць, так і поза ними. Конкретне просторове середовище значною мірою визначає і спрямовує розвиток економічних і соціальних процесів. Так, наявність курортних ресурсів формує додаткові сприятливі умови для розвитку економіки на основі суспільного розподілу і кооперації праці, високого рівня інтегрованості курортної економіки із зовнішнім середовищем. В умовах трансформаційних ринкових зрушень гостро постає проблема розробки ефективного механізму територіального управління курортним господарством кожного окремого регіону.

Вагомий внесок в розвиток та вирішення проблеми забезпечення розвитку курортного господарства зробили такі зарубіжні і вітчизняні вчені як: Влащенко Н. М. [10], Гудзь М.В. [17], Ковач М.Й. [32], Колесник О.О.

[34], Пегушина Г.Н. [56], Рюміна Є.Л. [64], Савченко О.Ф. [69], Федоров І.О. [76] та інші.

У зв'язку з цим, *метою* даного дослідження є поглиблення теоретичних основ управління курортним господарством та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму територіального управління курортним господарством регіону. До зазначеної мети були поставлені наступні *завдання* дослідження:

- розкрити поняття та особливості формування структури курортного господарства;
- з'ясувати сутність та значення механізму територіального управління курортним господарством регіону;
- вивчити зарубіжний досвід розвитку управління курортної сфери;
- ознайомитись із практичною діяльністю Управління культури і туризму Одеської ОДА;
- проаналізувати та оцінити стан курортного господарства Одеської області;
- визначити пріоритетні напрямів розвитку курортного господарства регіону
- запропонувати шляхи удосконалення організаційно – економічного механізму територіального управління курортним господарством Одеської області;
- проаналізувати здійснення заходів щодо створення безпечного для життя і здоров'я довкілля.

Об'єкт дослідження – курортне господарство Одеської області.

Предмет дослідження складають сукупність економічних, організаційних, правових, соціальних, фінансових відносин, що формують механізм територіального управління курортним господарством регіону.

Для вирішення поставлених завдань у роботі використано наступні *методи*: аналітичний і структурно-логічний (для аналізу структури

курортного та туристичного господарства регіону), математичної статистики, оцінки проектів інвестиційної діяльності, фінансового аналізу (при розробці основних положень спеціального режиму діяльності курортного та туристичного господарства регіону), діалектичний метод пізнання дійсності, системний підхід до вивчення господарських процесів, фундаментальні положення економічної теорії та концепції державної регіональної політики.

Інформаційною базою дослідження стали офіційні статистичні та нормативно-правові матеріали, міжнародні та національні стандарти управління курортним господарством, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, у яких висвітлюються основні положення функціонування механізму територіального управління курортним господарством регіону.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в аналізі та поглибленні знань здійснення управління курортним господарством в Одеській області та можливість їх використання у практичній діяльності Управління культури і туризму Одеської обласної державної адміністрації.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ КУРОРТНИМ ГОСПОДАРСТВОМ РЕГІОНУ

1.1. Поняття та особливості формування структури курортного господарства

Ефективне функціонування рекреаційно-оздоровчої сфери є одним із найважливіших чинників соціально-економічного розвитку будь-якої країни, визначає якість життя в умовах глобалізаційних тенденцій у світовій економіці. Зростання зацікавленості світової спільноти організованим відпочинком, туризмом, рекреацією й лікуванням в умовах відкритості національної економіки ставить нові стратегічні орієнтири для сталого розвитку курортного господарства в Україні. Для України, зважаючи на її рекреаційний потенціал, цілком реальним у довгостроковій перспективі є здійснення конкурентного прориву, отримання валютних надходжень, нарощення доходів бюджетів унаслідок розвитку рекреаційно-туристичної сфери, зокрема курортного господарства, а отже, і всієї національної економіки [18, с. 75].

У сучасних умовах розвиток курортної сфери значно впливає на соціально-економічне становище кожної країни світу. Зокрема, туристичний бізнес сприяє розвитку таких галузей господарства, як будівництво, транспорт, торгівля, сільське господарство, зв'язок, виробництво товарів народного споживання, готельний, ресторанний бізнес тощо. Вихід України на міжнародну арену як самостійної держави створює сприятливі умови для розвитку як туризму, так і курортної сфери. У свою чергу, курортне господарство є однією з важливіших галузей економіки та невід'ємною ланкою в розвитку міжнародного співробітництва та інтеграції в світову економіку для будь-якої держави [65, с. 83].

Україна, яка розташована в центрі Європи на перехресті транспортних шляхів, володіючи багатим рекреаційним і туристичним потенціалом, має значні передумови для формування високорозвиненого курортного та туристичного господарства. Велике значення для розвитку як міжнародного, так і державного туризму відіграють туристичні ресурси, які є основою розвитку курортного господарства України. В силу цих обставин вони зумовлюють і визначають найважливіші економічні показники туризму, такі, як кількість туристів, ціна на послуги, географія розміщення, сезонний розподіл, тривалість перебування та інші.

Туристична активність та подорожі є одним з показників якості життя мешканців та показником цивілізованого розвитку країни. Право на необмежене пересування по країні та подорожі закордон сьогодні виступає важливим показником демократії та відкритості держави. В центральних-східних європейських посткомуністичних країнах це право стало елементом свободи громадян.

Для більшості країн приймання туристів є джерелом добробуту, чинником, що стимулює розвиток міст і регіонів, а також інструментом боротьби з безробіттям. Видатки іноземців покращують результати платіжного балансу, витрати мешканців дозволяють здійснити перерозподіл доходів з багатших регіонів (що генерують доходи) до бідніших регіонів-реципієнтів (які отримують частину видатків туристів) [78, с. 273].

Обслуговування та приймання подорожуючих може бути також джерелом доходів та чинником збільшення рентабельності інших секторів економіки (транспортного, страхового, будівельного, тощо). Розвиток послуг для туристів, які щоразу поєднуються під загальною дефініцією «курортне господарство», став джерелом швидкого зростання внутрішнього валового продукту багатьох країн, в тому числі центрально-східного регіону Європи. Проте в основі поняття «курортне господарство» лежить визначення рекреації.

Рекреація – це певні дії людини, спрямовані на відновлення і зміцнення його фізичних і духовних сил у вільний від трудової або навчальної діяльності час. Крім того, ці заняття сприяють загальному розвитку особистості і здійснюються за допомогою природних факторів у спеціально відведених для цього місцях, що знаходяться за межами постійного місця проживання.

Рекреація - це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людей для їх оздоровчої, культурно-ознайомчої і спортивної діяльності на спеціалізованих територіях, які розташовані поза їх постійним помешканням. Рекреація охоплює всі види відпочинку. Відновлення здоров'я і працездатності шляхом відпочинку на лоні природи, або під час туристичної поїздки з відвіданням національних парків, архітектурних пам'яток, музеїв [19, с. 32].

В поняття рекреація включають:

- розширене відтворення фізичних, інтелектуальних та емоційних сил та етикету способом очищення, відновлення та будівництва природнього середовища (річки, парку, лісу, ландшафтного феномену, заповідника);

- розширене відтворення фізичних, інтелектуальних та емоційних сил та етикету способом збереження місцевостей з культурно важливим значенням (пам'ятки архітектури, археологічної ділянки);

- будь-яка гра, розвага, яка використовується для відновлення фізичних та розумових сил;

- найбільший сегмент індустрії дозвілля, що швидко розвивається, зв'язаний з участю населення в активному відпочинку на відкритому повітрі, проводиться переважно на вік-енд (у вихідні та святкові дні);

- перебудова організму і людських популяцій, що забезпечують можливість активної діяльності за різних умов характеру і змін навколишнього середовища;

- цивілізований відпочинок, що забезпечується різними видами профілактики захворювань в стаціонарних умовах екскурсійно-туристичними заходами, в процесі занять фізичними вправами.

Підставою для визначення території як курорту є наявність природних лікувальних ресурсів, необхідної інфраструктури для їх експлуатації та організації рекреаційної діяльності.

Згідно Закону України «Про курорти» курорт – це освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, що необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, оздоровлення, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні [53].

С.М. Омелянець зазначає, що курортом називається місцевість, що володіє природними цілющими властивостями, які використовуються для лікування мінеральними джерелами, лікувальними грязями або особливими кліматичними умовами (моря, озера, гірські ландшафти, лісові масиви, степи або умови пустельного клімату) [50, с. 102].

Згідно Словника термінів та понять з економічної і соціальної географії України курорт - це місце з природними лікувальними засобами (мінеральними джерелами, сприятливим кліматом, лікувальними грязями тощо), де є спеціальні установи та споруди для лікування й відпочинку хворих [71, с. 36].

На думку О.І. Вуйцик курорт - це місце з природними лікувальними засобами (мінеральними джерелами, сприятливим кліматом, лікувальними грязями тощо), де є спеціальні установи та споруди для лікування й відпочинку хворих [14, с. 87].

М.В. Лобода визначає, що курортом є певне місце, територія, наділена лікувальними, оздоровлюючими властивостями та сприятливими кліматичними умовами [38, с. 3].

П.О. Масляк зазначив, що курорт - це місцевість, що має відповідні лікувальні умови і ресурси, які використовуються для лікування й оздоровлення людей певною господарською структурою.

Україна характеризується поєднанням природних умов і ландшафтів, які мають великі потенційні можливості для широкого розвитку лікувального і оздоровчого відпочинку. Усе це стало основою розвитку в Україні курортного господарства.

Гуменюк В.В. стверджує, що курортне господарство – це група спеціалізованих будинків і споруд з відповідним матеріальним і обслуговуючим забезпеченням, які покликані задовольняти потреби населення у лікуванні та відпочинку [18, с. 76].

На думку Є.Є. Сухарева курортне господарство – це комплекс лікувально-профілактичних установ, організованих в лікувально-оздоровчих місцевостях, що володіють інфраструктурою, існуючої для здійснення санаторно-курортного лікування і надання санаторно-курортних послуг населенню [29, с. 14].

П.В. Гудзь визначив, що – курортне господарство переважно створюється в місцях зосередження сприятливих рекреаційних ресурсів, лікувальні та оздоровчі властивості яких мають територіальні особливості . Це визначає спеціалізацію курортних регіонів на наданні певних видів лікувальних чи відпочинкових послуг [17, с. 34].

На думку К.Д. Бабова, курортне господарство, функцією якого є обслуговування людей з метою лікування і відпочинку, являє собою комплекс лікувально-профілактичних установ: санаторіїв, пансіонатів, курортних поліклінік, пляжів, галерей мінеральних вод, водолікарень, грязелікарень, соляріїв, аерарієм, басейнів і аквапарків, тематичних і природних парків та інших [4, с. 67].

Часто у літературі також зустрічається поняття «курортна справа» або «санаторно-курортне господарство», яке ототожнюється з поняттям курортного господарства.

У Законі України «Про курорти» зазначено, що курортна справа - сукупність усіх видів науково-практичної та господарської діяльності, спрямованих на організацію та забезпечення лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань із використанням природних лікувальних ресурсів [53].

Також у Законі визначено, що санаторно-курортне господарство - це наявність на території району розгалуженої мережі санаторно-курортних закладів та інших закладів відпочинку й рекреації, робота яких створює потужний оздоровчий комплекс, який у господарстві даного району посідає головне місце [53].

У Словнику термінів та понять з економічної і соціальної географії України санаторно-курортне господарство – це група спеціалізованих будинків і споруд з відповідним матеріальним і обслуговуючим забезпеченням, які покликані задовольняти потреби населення у лікуванні і відпочинку [71, с. 54].

Санаторно-курортні заклади згідно Закону України «Про курорти» являють собою установи цілорічного функціонування, призначені для курортного лікування. Це місцевості з природними лікувальними засобами (мінеральна вода, лікувальні грязі, клімат тощо) і відповідними санаторно-гігієнічними умовами (наявність житлового фонду для приїжджих, санаторію та інших лікувально-профілактичних і культурно-побутових закладів) [53].

Курортне господарство України аж до проголошення незалежності практично було відірване від європейської і світової рекреаційних систем. Майже на 100 % курорти України орієнтувалися на лікування і жорсткий санаторно-курортний режим [14, с. 88].

Після проголошення незалежності в 1991 р. для керівництва діяльністю курортів було організоване Закрите акціонерне товариство «Укрпрофоздоровниця». Значною мірою воно консервувало недоліки радянської системи управління. Окремі міністерства і відомства мають власні відомчі курорти, а це пережиток минулих часів. Іноземні держави (Росія,

Казахстан, Білорусь) теж мають свої рекреаційні установи в Україні, що неможливо, наприклад, у таких країнах з розвиненим рекреаційним господарством, як Туреччина або Єгипет.

Більша частина курортних закладів України зосереджена в АРК (16,7%), Донецькій (14,6 %), Одеській (11,6 %) і Дніпропетровській (7,1 %) областях [4, с. 89]. У першій і третій адміністративно-територіальних одиницях вони зосереджуються завдяки наявним рекреаційним ресурсам, у другій і четвертій - внаслідок наявних рекреаційних потреб. У цілому на ці області припадає близько половини всіх санаторно-курортних закладів країни.

До курортних закладів відносяться санаторії та пансіонати з лікуванням, санаторії-профілакторії, бази відпочинку, пансіонати та інші заклади, а також дитячі заклади охорони здоров'я та відпочинку (рис.1.1).

Рис.1.1. Структура курортного господарства регіону.

Примітка. Складено автором за даними: [36].

Санаторій - лікувально-профілактичний заклад для лікування та оздоровлення з допомогою природних факторів (клімат, мінеральні води, лікувальні грязі, морські купання, сонцелікування тощо) у сполученні з дієтотерапією, фізіотерапією, медикаментозним лікуванням та іншими заходами. Існують санаторії загального типу і спеціалізовані — відповідно до певних груп захворювань.

Профілакторій - лікувально-профілактичний заклад для санаторного лікування робітників і службовців без відриву від виробництва. До 1924 року профілакторії називали нічними санаторіями.

Розрізняють:

- загальнотерапевтичні профілакторії (для хворих на серцево-судинні, шлунково-кишкові та інші захворювання),
- спеціалізовані профілакторії (для хворих на туберкульоз, венеричні хвороби тощо).

Санаторії-профілакторії - це медичні заклади санаторного типу для проведення лікувально-оздоровчих заходів без відриву працівників від виробничої діяльності (перебування в санаторії-профілакторії у нічний і вільний від виробничої діяльності час). Термін лікування - 24 дні.

Санаторії і пансіонати з лікуванням – це лікувально-профілактичні заклади, які обладнані ліжками і надають реабілітаційне лікування, головним чином, на основі цілющих властивостей природних факторів. Усі вони спеціалізовані і можуть бути одно- або багатoproфільними. У них враховуються розгорнуті ліжка, що забезпечені необхідним обладнанням, незалежно від того, зайняті вони чи ні. У кількості ліжок відображаються як постійні (цілорічні) ліжка, так і сезонні. Постійні ліжка обліковуються на кінець звітнього періоду, сезонні – на момент максимального розгортання.

Бази відпочинку служать для розміщення, харчування, відпочинку, ту-ристсько-екскурсійного, культурно-побутового й фізкультурно-оздоровчого обслуговування туристів та екскурсантів.

Курортні поліклініки – це медичні заклади, розраховані на одночасне прийняття близько 150 осіб, на території яких є бактерелогічна лабораторія, в якій проводяться дослідження організму людини.

Пансіонат - рекреаційний заклад, дім відпочинку, або певний готель, де людина може поновити власні фізичні ресурси, оздоровитися та відпочити.

Отже, курортне господарство переважно створюється в місцях зосередження сприятливих рекреаційних ресурсів, лікувальні та оздоровчі властивості яких мають територіальні особливості. Це визначає спеціалізацію санаторно-курортних регіонів при наданні певних видів лікувальних чи відпочинкових послуг.

Система курортних закладів розвивалась в межах державної системи охорони здоров'я, її послуги були соціально орієнтованими і достатньо дешевими для громадян (за рахунок фонду соціального страхування та інших джерел фінансування). Але недостатньо розвинена матеріально-технічна база галузі, її низька пропускна спроможність і застаріле обладнання, навіть при високій кваліфікації персоналу і досконалості методик профілактики та лікування, робила курортні заклади важкодоступними для більшості населення. Тому в період розвитку масового туризму в країні (60-80-ті роки ХХ ст.) курорти, особливо кліматичні, заповнювались неорганізованими відпочиваючими, які користувались переважно приватним житлом. Така традиція масової рекреації сформувала в основних курортних зонах достатньо розвинений ринок пропозиції послуг розміщення на основі приватного житла.

В ринкових умовах сьогодення курортна справа в Україні зазнає структурних змін. В першу чергу вони торкнулися організаційно-управлінських засад: зростаюча комерціалізація діяльності, вихід на ринок курортної пропозиції, подальша сегментація даного ринку відповідно до змін попиту обумовили зміну форм власності (зокрема, розширилась колективна та приватна складові) та управлінської структури [17, с. 23].

В курортній діяльності як в особливій і самостійній сфері господарювання, з одного боку, діють загальні закономірності економічного розвитку (закони вартості, попиту і пропозиції, конкуренції, ціноутворення); загострюються і вирішуються проблеми ринкової рівноваги; правила і норми економічної взаємодії визначаються відносинами власності та ін. З іншого боку, курортна діяльність – це особливий вид діяльності людини і

специфічна сфера національної економіки. У зв'язку з цим, загальні закономірності економічного розвитку в цій сфері набувають своїх специфічних рис і проявляють себе через конкретну діяльність суб'єктів господарювання.

Сталий розвиток курортного господарства зумовлюється наявністю рекреаційних ресурсів, які зосереджені на території України, їх унікальністю, оздоровчо-лікувальними властивостями, стійкістю екосистем курортів України до антропогенного навантаження, техногенних впливів на природне середовище, туристичною привабливістю, інфраструктурним забезпеченням, комфортністю, соціально-побутовими умовами для рекреації [18, с. 77].

Концепція сталого розвитку в контексті функціональних особливостей курортно-рекреаційної сфери на сьогоднішній день є орієнтиром, визнаним стандартом, що регламентує вектор організації функціонування й розвитку курортного господарства за принципами збереження та відтворення рекреаційних ресурсів як елементів національного багатства України, створення умов для забезпечення доступності й фінансової спроможності реалізації потреб кожної людини в рекреації, оздоровленні та відпочинку.

Розвиток курортного господарства в Україні зорієнтований на майбутнє, отже, велике значення мають фінансові умови, в яких він відбувається. Тому дослідження умов, що сприяють чи, навпаки, перешкоджають підвищенню соціально-економічної ефективності функціонування курортного господарства, необхідне для переорієнтації, поступу і структурних зрушень відповідно до концепції сталого розвитку економіки. А фінансовий моніторинг за показниками діяльності суб'єктів курортного господарства України є підґрунтям для реалізації координаційно-управлінських заходів, спрямованих на їх поліпшення [18, с. 78].

Моніторинг структурних зрушень у курортному господарстві України представлений системою спеціальних знань, яка пов'язана з дослідженням змін та розвитку соціально-економічних явищ і процесів, що відбуваються в

курортному господарстві, у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості, з дослідженням зовнішнього і внутрішнього фінансових механізмів діяльності суб'єктів курортного господарства, обґрунтуванням цільових програм, індикативних планів, із кількісним і якісним вимірюванням об'єктивних і суб'єктивних чинників, формуванням аналітичного забезпечення для прийняття координаційно-управлінських рішень.

Дослідження структурних зрушень у курортному господарстві України в контексті вектора сталого розвитку туризму забезпечується через систематичний збір, опрацювання інформації про перебіг трансформаційних процесів, практичні наслідки державної політики організаційно-правового регулювання, стимулювання й розвитку курортної справи.

За сучасних умов ринкових трансформацій, з огляду на чинники, які беруть витоки зі світової фінансової кризи з проекцією на національну економіку, її фінансову, кредитну системи, економічні досягнення суб'єктів курортного господарства значною мірою залежать від ефективності внутрішньогосподарського управління.

Негативно впливають на розвиток курортного господарства України фінансова криза, недостатній рівень фінансового забезпечення відтворення матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів, зниження платоспроможності основної частини населення, підвищення цін на рекреаційні послуги. У зв'язку з цим удосконалення фінансових умов розвитку курортного господарства має базуватися на принципах системності, координації і взаємодії, інноваційності та економічної доцільності [18, с. 79].

Принцип системності полягає в розробці напрямів, методів та інструментів емпіричного характеру формування, розподілу й використання фінансових ресурсів та поширюється на всіх суб'єктів курортного господарства.

З першого принципу логічно впливає принцип координації і взаємодії, який передбачає обмін інформаційними потоками зовнішнього і внутрішнього економічного й політико-правового середовища.

Принцип інноваційності означає застосування нових розробок, методів, інструментів для формування фінансово-кредитного механізму розвитку курортного господарства.

Принцип економічної доцільності передбачає створення умов для позитивного соціально-економічного ефекту від курортного господарства, скорочення негативних наслідків фінансово-господарської діяльності його суб'єктів [18, с. 80].

Проблемою національного масштабу є фінансування розвитку інфраструктури курортного господарства, від чого залежить доведення якості послуг до міжнародних стандартів, удосконалення технологій, впровадження нових видів і форм обслуговування. Необлаштованість курортів у багатьох адміністративно-територіальних утвореннях нашої країни досі унеможливує досягнення високих показників якості курортного сервісу, адже крім власне оздоровчого закладу, необхідне інфраструктурне забезпечення (транспортне сполучення, заклади розміщення, харчування, організації дозвілля тощо). Проведення в Україні футбольного чемпіонату 2015 року мало активізувати фінансово-кредитні й інвестиційні механізми розвитку матеріально-технічної бази рекреаційного господарства України, проте цього не сталося.

Тому, дослідження фінансових умов реалізації концептуальних засад сталого розвитку курортного господарства слугує фактологічною базою для вдосконалення фінансово-кредитного механізму в цьому секторі національної економіки з участю координаційно-управлінських структур, що визначають тип і характер економічних відносин, організаційно-правове регулювання фінансового забезпечення, склад і характер інструментарію управління фінансами курортного господарства.

До перспективних напрямів розвитку курортного господарства можна зарахувати формування й підтримку сприятливого інвестиційного клімату для активізації підприємництва в довгостроковому аспекті, підвищення ефективності функціонування курортної галузі через розширення

фінансового потенціалу соціального страхування, вдосконалення державного регулювання розвитку курортної справи.

Україна, яка має багату історико-культурну спадщину та володіє значними й унікальними лікувальними природними багатствами, обравши вектор європейської інтеграції, повинна створити належні фінансові умови для сталого розвитку курортного господарства.

1.2. Сутність та значення механізму територіального управління курортним господарством регіону

Україна володіє міцним курортним потенціалом, який потребує обліку та оцінки, ефективного та раціонального використання задля вирішення таких важливих державних завдань, як оздоровлення та лікування українських громадян, покращення демографічної ситуації, соціально-економічне зростання територій, залучення інвестицій у розвиток курортів, збереження природних лікувальних ресурсів для нащадків. Але сучасний стан державного регулювання розвитку курортів, який характеризується недосконалою нормативно-правовою базою, відсутністю органу державної влади з питань розвитку курортів, не створює умов для посилення впливу курортів на вирішення низки соціально-економічних проблем, насамперед у сфері охорони здоров'я та екологічних проблем, які є найактуальнішими.

На розвиток курортного господарства, його використання та охорону, розв'язання наявних між цими процесами суперечностей найбільше впливають організаційно-правовий та економічний механізми державного регулювання [68, с. 1]. Реалізація державної політики України у сфері курортної справи ґрунтується на принципах законодавчого визначення умов і порядку організації діяльності курортів та сприяння перетворенню курортного комплексу на високорентабельну та конкурентоспроможну галузь економіки [53]. Але аналіз сучасного стану територіального управління розвитку курортів в Україні довів, що недосконалість

організаційно-правового та економічного механізмів призвела до неефективного використання курортного потенціалу регіонів.

Правова неврегульованість земельних питань є однією з найгостріших проблем курортного господарства. Земельне законодавство визначає, що до земель оздоровчого призначення належать землі, що мають природні лікувальні властивості, які використовуються або можуть використовуватися для профілактики захворювань і лікування людей. Але землі, які використовуються для організації відпочинку населення, ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, дитячих таборів, є землями рекреаційного призначення [65, с. 86]. Отже, невизначеність критеріїв віднесення до земель оздоровчого та рекреаційного призначення призводить як до недостовірного оцінювання наявності земель цих категорій в Україні, так і до уповільнення процесів переведення в цю категорію земельних ділянок, зайнятих природними лікувальними ресурсами, санаторіями, закладами відпочинку тощо.

Уже сьогодні спостерігається незацікавленість місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування у збільшенні площ земель оздоровчого призначення, адже встановлення на них правового режиму курортів, округів санітарної охорони приведе до певних обмежень природокористування [68, с. 2].

Нині територіальні громади сіл, селищ, міст, як суб'єкти прав комунальної власності на землю, через відсутність належного фінансування поповнюють місцеві бюджети та здійснюють соціально-економічний розвиток курортних населених пунктів за рахунок виставляння комунальної власності, землі та природних ресурсів як об'єктів товарно-грошових відносин на ринку курортно-рекреаційних послуг. Науково та економічно необґрунтоване використання земель та природних ресурсів курортів як об'єкта товарно-грошових відносин без урахування екологічного фактора призводить до втрати та знищення лікувальних та оздоровчих властивостей природного середовища курортів [52, с. 185].

Неврегульованість багатьох питань, пов'язаних із курортним господарством, зумовлена відсутністю єдиного органу державної влади з питань розвитку курортів.

Незважаючи на проголошення Міністерства охорони здоров'я України відповідальним за виконання функцій з реалізації державної політики у сфері розвитку курортів, а Міністерства культури України - спеціально уповноваженим органом державної влади з питань діяльності курортів фактично ці міністерства не мають необхідних повноважень. Державне агентство України з туризму та курортів, також не є органом державної влади з питань розвитку курортів. Аналізуючи його повноваження, можна відмітити, що вони певною мірою стосуються курортної галузі, а не курортів. А про рівень їхнього виконання можна судити по тому, що в структурі агентства відсутнє навіть профільне управління курортами, а відділ розвитку курортів та рекреаційної сфери входить до складу Управління туристичної політики.

Усе це свідчить про відсутність в Україні ефективного механізму розвитку курортного господарства. Взагалі термін «механізм» досить часто використовується у різних сферах життєдіяльності. Це і «механізми державного управління», «механізми державного регулювання», «механізми реалізації державної політики», «організаційно-економічні механізми», «соціальні механізми», «правові механізми», «політичні механізми», «мотиваційні механізми», «ринкові механізми», «антикризові механізми», а також механізми, які стосуються конкретних сфер життєдіяльності (фінансово-кредитний механізм, валютний, механізм державного управління АПК, механізм державного управління ЗЕД і т. д.). Враховуючи це, не можна не погодитись з висловлюванням французького вченого Анрі Кульмана, який наголошував на існуванні величезного числа механізмів, які на його думку, являють собою систему елементів (цілей, функцій, методів, організаційної структури і суб'єктів) та об'єктів управління, в якій відбувається цілеспрямоване перетворення впливу елементів управління на

необхідний стан або реакцію об'єктів управління, що має вхідні посилки і результуючу реакцію [17, с.13-14].

Категорія «механізм» в «економічному словнику» визначена як послідовність станів, процесів, які визначають собою які-небудь дії, явища; система, пристрій, який визначає порядок якого-небудь виду діяльності та роботи [15, с. 401].

Механізм – система рухомих ланок або деталей, що призначена для передачі чи перетворення (відтворення) руху [18].

За автором Г. Атаманчуком механізм державного управління - це складна система державних органів, організованих відповідно до визначених принципів для здійснення завдань державного управління [2]. Механізм державного управління є «інструментом» реалізації виконавчої влади держави.

Вченні В. Бакуменко і В. Князева вважають, що механізм державного управління - це практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на суспільство, виробництво, будь-яку соціальну систему з метою досягнення поставлених цілей [7].

В. Малиновський вважає, що механізм державного управління – це сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів із використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління [40].

Н. Нижник механізм державного управління – це складова частини системи управління, що забезпечує вплив на фактори, від стану яких залежить результат діяльності управлінського об'єкта. Механізм управління охоплює: цілі управління, елементи об'єкта та їх зв'язки, на які здійснюється вплив діяння в інтересах досягнення цілей, методи впливу, матеріальні та фінансові ресурси управління, соціальний та організаційний потенціал. Реальний механізм управління завжди конкретних цілей за допомогою впливу на конкретні фактори і цей вплив здійснюється через використання конкретних ресурсів [46].

М.В. Васильєва вважає, що механізм державного управління можна визначити як систему процедур державного управління, які формують управлінське рішення чи правила його прийняття і реалізації. Механізм державного управління являє собою єдину систему, яка в свою чергу складається з конкретних управлінських механізмів [12].

О.Б. Коротич у складі державних механізмів управління виділяє конкретні державні механізми управління, механізми здійснення процесу державного управління, а також механізми формування та взаємодії складових систем державного управління. На її думку, конкретні механізми управління (зокрема державного) – це певне знаряддя для здійснення цілеспрямованих перетворень; це сукупність способів, методів, важелів через які суб'єкт управління впливає на об'єкт управління для досягнення певної мети. Кожний конкретний механізм управління – це насамперед сукупність взаємопов'язаних методів управління, через використання яких здійснюється практичний вплив держави на суспільну життєдіяльність людей для забезпечення досягнення конкретної мети, що сприятиме розвитку країни в обраному стратегічному напрямку із додержанням низки визначальних принципів [36, с. 246].

Узагальнивши вищенаведені трактування категорії «механізм державного управління» можна дати наступне визначення. Механізм державного управління – це сукупність форм, засобів, методів, правових, організаційних, адміністративних, мотиваційних та інших заходів держави, спрямованих на забезпечення динамічного розвитку суспільства.

Механізм територіального управління ґрунтується на системі делегування управлінських повноважень на місцях. Об'єктом такого делегування виступають спеціальні територіальні одиниці, на які покладено здійснення адміністративних функцій. Такі одиниці називають адміністративно-територіальними.

Зокрема, В. Опришко класифікує адміністративно-територіальну одиницю як «просторову основу організації і діяльності місцевих органів

державної влади та місцевого самоврядування» [51, с. 227]. З точки зору системного підходу адміністративно-територіальні одиниці постають у вигляді низки субсистем, що формують і наповнюють єдиний організм територіальної суперсистеми (держави). У цьому контексті А.Транин визначає адміністративно-територіальну одиницю як «своєрідну частину соціально-економічної структури держави» [61, с. 9].

Завжди державна влада реалізується в двох основних напрямках – управління процесами (економічними, політичними, соціальними, культурними, тощо), зі всіма їх матеріальними й нематеріальними складовими частинами, та управління територіями. Однак прямо чи опосередковано керування процесами здійснюється, врешті-решт, через механізми територіального управління. Якість загального державного управління значною мірою залежить від досконалості й ефективності територіального управління, від його концепцій, закладених схем, структури, механізмів здійснення, котрі відіграють у державному управлінні ту ж саму роль, що й трансмісія в автомобілі. Тому кожна помилка влади є, насамперед, результатом недосконалості механізмів передачі її впливів.

Механізм територіального управління – це сукупність правових, адміністративних методів через які делегуються управлінські повноваження на місцях.

Отже, нами запропоновано, під механізмом територіального управління курортним господарством розуміти складну систему здійснення органами влади своїх функцій та повноважень для розвитку курортної галузі, що базується на принципах та нормативно-правових актах і спрямована на забезпечення підтримки ефективної діяльності курортів кожного регіону.

Механізм державного управління є «інструментом» реалізації виконавчої влади держави.

У цьому зв'язку доцільним є дослідження і пошук наукових напрямів удосконалення механізму розвитку курортного комплексу на

регіональному рівні, орієнтуючись на динамічний розвиток, результати ефективної міжгалузевої взаємодії різних структур санаторно-курортного комплексу регіону. Заслуговує на увагу пошук шляхів нарощування й активізації економічного потенціалу курортного господарства, конкретні характеристики використання якого безпосередньо залежать від попиту споживачів на послуги курортної сфери, рівня господарської взаємодії галузей регіональної економіки.

Отже, з метою підвищення ефективності використання курортного потенціалу усіх регіонів країни та посилення його впливу на вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем доцільно не лише підвищити роль держави та органів місцевого самоврядування в розвитку курортного господарства, але і вивчити закордонний досвід розвинутих країн світу у курортній сфері.

1.3. Зарубіжний досвід організації управління курортною сферою

Провідні держави світу за допомогою комплексу спеціальних заходів державної підтримки та стимулювання активно сприяють розвитку внутрішнього та в'їзного туризму з огляду на кілька причин. У сучасному глобалізованому світі провідні держави світу дали належну оцінку неабияким перевагам туристичної галузі. Туризм сприяє зростанню зайнятості (в тому числі у так званих проблемних регіонах), диверсифікації економіці (оскільки сфера туризму і курортів пов'язана з роботою більш як 50 галузей), підвищує інноваційність національного господарства. Туризм сприяє збереженню і розвитку культурного потенціалу, веде до гармонізації відношень між різними країнами і народами, збереженню екологічно безпечного довкілля. Крім того, туризм є одним із чинників реалізації зовнішньої політики держави.

При цьому згідно розрахунків Всесвітньої туристичної організації (WTO), одна грошова одиниця, вкладена у розвиток сфери туризму,

готельного господарства і курортів, забезпечує мультиплікативний ефект зростання доданої вартості на суму від 4 до 6 грошових одиниць (за рахунок задіяння потенціалу суміжних галузей) [29, с. 130].

За даними Всесвітньої туристичної організації, починаючи з 1990 р. обсяги доходу від міжнародного туризму зростають в середньому на 9% на рік, а кількість міжнародних туристів – на 4%. Частка туризму у світовому валовому національному доході у наш час складає близько 10%, а на долю міжнародного туризму припадає 8% загального обсягу світового експорту та біля 30% світової торгівлі послуг. Позитивний розвиток сфери туризму і курортів може стати вагомим чинником прискорення економічного зростання, підтримки зайнятості, структурної модернізації економіки, наповнення бюджетів всіх рівнів [38, с. 4].

Аналізуючи роль держави в організації та розвитку курортного господарства в різних країнах, можна виділити три типи моделей державної участі в регулюванні цієї складової національних економік (рис. 1.2).

Перша модель передбачає відсутність центральної державної туристичної адміністрації, всі питання вирішуються на місцях на основі принципів ринкової «самоорганізації». Урядові органи приймають таку модель у тих випадках, коли курортна сфера в національній економіці взагалі не дуже потрібна або коли суб'єкти курортного сектору свідомі і займають сильні позиції, тобто здатні вирішувати свої проблеми без державної участі.

Подібна модель управління індустрією курортів прийнята в США після того, як в 1997 р. була ліквідована державна структура, що відала туристичною сферою. Причинами використання даної моделі управління стали:

- необхідність скорочення витратних статей федерального бюджету;
- наявність міцних позицій США на міжнародному ринку курортного господарства;
- привабливість країни для зарубіжних туристів, що не вимагає додаткової реклами;

- наявність в індустрії курортів сильних приватних компаній, здатних на потужні самостійні рекламні акції в інтересах усього національного ринку країни [19, с. 70].

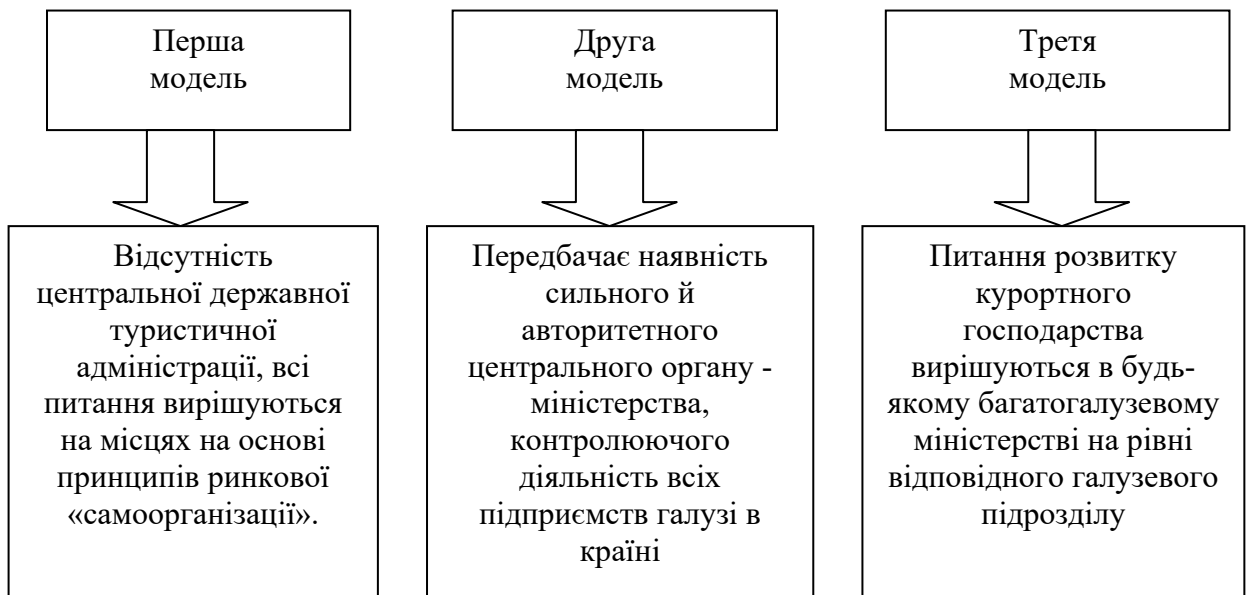

Рис. 1.2. Моделі державної участі в регулюванні розвитку курортного господарства в різних країнах.

Примітка. Складено автором за даними: [19, с. 76].

Друга модель передбачає наявність сильного й авторитетного центрального органу - міністерства, контролюючого діяльність всіх підприємств галузі в країні. Для її реалізації потрібні певні умови, а саме значні фінансові вкладення в індустрію курортів. Зокрема, в рекламну та маркетингову діяльність, інвестування в курортну сферу і т.п.

Подібна модель організації управління прийнята в Єгипті, Туреччині, Тунісі та інших країн, для яких курортний сектор є одним з основних джерел валютних надходжень до бюджету.

Третя модель переважає в розвинених європейських державах. У країнах, де прийнята така модель, питання розвитку курортного господарства вирішуються в будь-якому багатогалузевому міністерстві на рівні відповідного галузевого підрозділу. Найчастіше це міністерство з економічним ухилом. При цьому підрозділ, що опікується питаннями

курортного сектору, здійснює свою діяльність у двох напрямках: вирішує або регламентує загальні питання державного регулювання (розробка нормативно-правової бази, координація діяльності регіональної представницької і виконавчої влади, міжнародне співробітництво на міждержавному рівні, збір та обробка статистичної інформації та т. п.) і спрямовує і координує маркетингову діяльність (участь у виставках і міжнародних об'єднаннях у курортній сфері, управління представництвами своєї країни за кордоном і т.п.). Така модель виборчої участі держави в розвитку курортної галузі отримала умовну назву європейської [19, с. 72].

Центральна державна туристична адміністрація в розвинених європейських країнах працює в тісній взаємодії з місцевою владою і приватним бізнесом. Така схема роботи виявилася досить продуктивною з точки зору знаходження форм конструктивного співробітництва і взаємодії адміністративних органів різних рівнів державного та регіонального управління, а також для залучення фінансових коштів приватного сектору до вирішення актуальних завдань розвитку національної економіки. Наслідком такої політики стала поява змішаних за формою власності (державно-приватних) інститутів у галузі регулювання курортної діяльності.

Доцільно розглянути європейську модель докладніше, оскільки вона є найбільш прийнятною для України. Слід зауважити, що центральна державна туристична адміністрація в розвинених європейських країнах працює в тісній взаємодії з місцевою владою й приватним бізнесом. Така схема роботи виявилася досить продуктивною з погляду знаходження форм конструктивного співробітництва й взаємодії адміністративних органів різних рівнів державного та регіонального управління, а також для залучення фінансових коштів приватного сектора з метою виконання відповідних державних завдань. Наслідком такої політики стала поява змішаних за формою власності (державно-приватних) інститутів у сфері регулювання туристичної діяльності.

Варіанти реалізації третьої моделі управління туристичним сектором можна розглянути на прикладі таких європейських країн як: Франції, Іспанії, Великобританії та Італії, на частку яких, за даними ВТО, припадає близько 1/3 світових туристичних прибуттів.

У Франції питання регулювання курортного господарства належать до компетенції Міністерства транспорту та суспільних робіт, у структурі якого функціонують державний секретаріат з питань курортів та управління курортним господарством. Ці органи відповідають за управління та регулювання галузі, інвестування й міжнародні відносини у курортну сферу. Крім того, існує ще ціла низка органів, що беруть участь в управлінні курортного господарства «із правом дорадчого голосу»: Рада з питань розвитку курортів при міністерстві транспорту та суспільних робіт, Французьке агентство туристичного інжинірингу, Національна наглядова рада з туризму (маркетингові дослідження й статистика в туризмі), Національне агентство з питань відпускних подорожей (соціальний туризм), Національний комітет з процвітання Франції (питання екології й озеленення міст) [13, с.84].

На регіональному рівні діють представники центральної виконавчої влади, що вирішують питання розвитку курортної сфери та підпорядковані безпосередньо префектам. Діяльність цих представників спрямована на координацію регіональних ініціатив, оскільки повноваження місцевої влади в галузі курортів досить широкі.

Просуванням образу Франції як курортного центру на міжнародному ринку займається асоціація «Maison de la France», створена в 1987 р. на підставі угоди про партнерство між місцевими адміністраціями, курортними закладами, готелями, адміністраціями об'єктів екскурсійного показу. На сьогодні асоціація налічує близько 800 членів. У штаті асоціації «Maison de la France» понад 200 співробітників, 31 його представництво працює в 26 країнах світу. Керівний орган асоціації - рада директорів складається з 27

осіб (1/3 - чиновники з держапарату, а 2/3 - представники приватного бізнесу) [13, с.81]. Діяльність асоціації на 60% фінансується з держбюджету.

В Іспанії питання курортів координує Державний секретаріат з питань торгівлі, туризму та малого бізнесу, підлеглий Міністерству економіки. Крім Держсекретаріату, Міністерству підпорядковуються: Центральна дирекція з курортів (адміністративні питання, розробка загальних напрямів державної політики у сфері курортного господарства); Готельна мережа «Paradores» (83 готелі, розміщені в будинках, що становлять історичну цінність); два виставково-конгресних центри (в Мадриді й Малайзії) та Іспанський інститут туризму «Turespasa» [13, с.85].

Повноваження самого Міністерства економіки невеликі. Такі важливі функції, як ліцензування, сертифікація послуг, розробка стратегії розвитку туризму є прерогативою місцевої влади. З метою координації їх діяльності в країні створена Рада з розвитку курортів, до складу якої входять представники державних органів влади всіх рівнів і представники приватного бізнесу.

На нашу думку, Україні слід перейняти в майбутньому досвід співробітництва Ради з розвитку курортів із представниками приватного сектора, що здійснюється через впровадження в організацію й облік висунутих останніми ініціатив, особливо з питань просування специфічних та екологічних курортних продуктів.

Іспанський інститут курортного господарства «Turespasa» займається залученням іноземних відвідувачів, проводячи рекламну діяльність та промоцію іспанських курортів за кордоном. Ця організація має широку мережу інформаційних офісів в Іспанії та 29 представництв у 21 країні світу. Інститут повністю фінансується з держбюджету. Завдяки цьому, Іспанія посідає перше місце у світі за обсягом річного бюджету, що витрачається на просування національного курортного продукту за кордоном (70% цих коштів надає уряд країни) [13, с. 84].

У Великобританії сферу курортів очолює Міністерство культури, засобів масової інформації та спорту, якому підпорядковується орган, що безпосередньо координує діяльність у курортній галузі – «VisitBritain». Він займається залученням іноземних туристів у Великобританію, розвитком внутрішнього курортного господарства, а також консулює уряд й інші державні установи з питань курортів. «VisitBritain», окрім із традиційної діяльності на іноземних ринках (поширення інформації туристичного змісту, реклама, участь у виставках) надає платні консалтингові послуги, організовує виставки та семінари, здійснює різні проекти за участю іноземного капіталу, видає та розповсюджує путівники, відеофільми та іншу рекламно-інформаційну продукцію [19].

Правління «VisitBritain» призначається Міністерством культури, засобів масової інформації та спорту й складається з голови та 5 членів, а також голів «Wales Tourist Board», «VisitScotland» та «England Marketing Advisory Board», регіональних структур, функції яких подібні до функцій з «VisitBritain». На фінансування діяльності організації в 2015-2016 рр. держава асигнувала 39,5 млн. фунтів, неурядове фінансування становить приблизно 20 млн. фунтів [19].

Важливим чинником реалізації державної курортної політики є запозичення Україною досвіду «VisitBritain» з ефективного застосування сучасних інформаційних технологій і маркетингових компаній. Успіх проектів «VisitBritain» реалізованих 2016 р. («The City Breaks», «Touring and Good Living»), сприяв зростанню прибутку від потоку відвідувачів курортів (19,7 млрд. фунтів). Розробивши власний оновлений сайт на 19 мовах для 36 країн світу, «VisitBritain» продовжує адаптувати його для нових курортних ринків світу [19].

В Італії Департамент з туризму входить до складу Міністерства виробничої діяльності. Основні його функції зводяться до координації діяльності регіональних турадміністрацій, розробки нормативно-правових документів загальнонаціонального характеру, досліджень та обробки

статистичної інформації, а також міжнародної діяльності (міжурядові угоди, взаємовідносини з міжнародними організаціями та ЄС).

Повноваження місцевих курортних адміністрацій в Італії на даний час також значно розширені. Вони видають всіма питаннями ліцензування курортної діяльності на своїй території, здійснюють класифікацію готелів, мають право просувати й рекламувати свої регіони всередині країни та за кордоном (рекламні заходи, участь у виставках тощо).

Однак провідна роль у представленні Італії на міжнародному курортному ринку належить Національному управлінню з курортного господарства (Ente Nazionale Italiano per il Turismo - ENIT), основними функціями якого є рекламно-інформаційна робота, маркетингові дослідження, координація міжнародної діяльності місцевих турадміністрацій. ENIT підпорядковується Департаменту з курортного господарства й повністю фінансується з держбюджету. У штаті ENIT 200 осіб, у тому числі співробітники 20 представництв у 16 країнах. Відповідно до заяви голови ENIT Амедео Октавіані, 2007 р. ENIT отримало з державного бюджету Італії для виконання своїх функцій близько 56 млн. євро [13, с. 82].

Яскравим прикладом є система управління курортним господарством є Республіка Білорусь.

Правове регулювання державного управління у сфері курортного забезпечення населення в Республіці Білорусь здійснюється на підставі норм законів та підзаконних актів суб'єктів державного управління, які визначають:

- а) загальні правила державного управління курортною справою;
- б) спеціальні правила державного управління у сфері курортного господарства [33, с. 33].

Так, до першої групи належать такі нормативно-правові акти:

- закони Республіки Білорусь: «Про державні соціальні пільги, права і гарантії для окремих категорій громадян» (від 14 червня 2007 р. № 239-3);

«Про соціальний захист громадян, які постраждали від катастрофи на Чорнобильській АЕС, інших радіаційних аварій» (від 6 січня 2007 р. № 9-3);

- укази Президента Республіки Білорусь: «Про санаторно-курортне лікування та оздоровлення населення» (28 серпня 2006 р. № 542); «Про вдосконалення контрольної (наглядової) діяльності в Республіці Білорусь» (від 16 жовтня 2012 р. № 510);

- постанови Ради Міністрів Республіки Білорусь: «Про затвердження Концепції санаторно-курортного лікування та оздоровлення населення Республіки Білорусь та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Ради Міністрів Республіки Білорусь» (від 4 листопада 2006 р. № 1478); «Про затвердження Статуту Республіканського центру з оздоровлення та санаторно-курортного лікування населення та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Ради Міністрів Республіки Білорусь» (від 27 липня 2006 р. № 942); «Про деякі питання оздоровлення та санаторно-курортного лікування населення» (від 26 серпня 2002 р. № 1155); «Про затвердження переліку санаторно-курортних і оздоровчих організацій для реалізації права громадян на санаторно-курортне лікування та оздоровлення з використанням коштів державного соціального страхування та республіканського бюджету» (від 31 травня 2007 р. № 720); «Про державну атестацію санаторно-курортних і оздоровчих організацій» (від 1 листопада 2006 р. № 1450); «Про деякі заходи щодо реалізації Указу Президента Республіки Білорусь від 16 жовтня 2012 р. № 510» (від 18 березня 2013 р. № 383); «Про освіту Республіканського центру з оздоровлення та курортного лікування населення» (від 17 вересня 1997 р. № 1225) [9, с. 34].

До другої групи належать такі нормативно-правові акти:

- постанова Ради Міністрів Республіки Білорусь «Про деякі питання організації оздоровлення та санаторно-курортного лікування дітей (від 2 червня 2004 р. № 662);

- накази Республіканського центру з оздоровлення та санаторно-курортного лікування населення «Про затвердження планових обсягів

оздоровлення дітей і розмірів коштів державного соціального страхування на здешевлення вартості однієї путівки в оздоровчі табори в літній період 2016 року» (від 11 березня 2016 р. № 13-о); «Про затвердження планових обсягів оздоровлення дітей у літній період 2015 року» (від 11 березня 2015 р. № 15-о); «Про затвердження планових обсягів оздоровлення дітей і розмірів коштів державного соціального страхування на здешевлення вартості однієї путівки в оздоровчі табори в літній період 2014 року» (від 1 квітня 2014 р. № 13-о).

Більш детальне вивчення змісту нормативно-правових актів, які є основою правового механізму державного управління у сфері курортного господарства у Республіці Білорусь, показало, що головним суб'єктом реалізації державної політики в цій сфері є Республіканський центр з оздоровлення та санаторно-курортного лікування населення, який відповідно до покладених функцій здійснює організацію санаторно-курортного лікування та оздоровлення населення у взаємодії з республіканськими органами державного управління, місцевими виконавчими і розпорядчими органами, іншими організаціями [33, с. 35].

Найважливішими принципами організації курортної допомоги є її доступність, соціальна гарантованість, плановість, висока ефективність і використання природних лікувальних факторів. Пріоритетні завдання у сфері державного регулювання системи курортної допомоги в Республіці Білорусь такі:

- забезпечення координації діяльності курортних та оздоровчих організацій різної підпорядкованості та їх організаційно-методичний супровід;

- виконання державних програм у сфері курортного лікування та оздоровлення населення;

- удосконалення законодавства щодо організації курортного лікування та оздоровлення населення, діяльності курортних та оздоровчих організацій;

- створення умов для залучення інвестицій в курортну та оздоровчу систему Республіки Білорусь;
- розробка та реалізація заходів, спрямованих на раціональне, ефективне використання природних лікувальних ресурсів, створення і розвиток курортів Республіки Білорусь;
- спрямування державних інвестицій на розвиток курортних зон Республіки Білорусь;
- здійснення державної підтримки, розвиток та ефективне використання санаторно-курортних організацій, що перебувають у державній власності, але розташовані за кордоном [33, с. 36].

Таким чином, слід зазначити, що складовими правового механізму державного управління у сфері курортного господарства в Республіці Білорусь є закони Республіки Білорусь, укази президента Республіки Білорусь, постанови Ради

Міністрів Республіки Білорусь, постанови інших відомств, а також накази Республіканського центру з оздоровлення та курортного лікування населення. Стратегічною основою державної політики у сфері курортного забезпечення є затверджена урядом Концепція курортного лікування та оздоровлення населення Республіки Білорусь, у змісті якої суб'єктно актуалізовані основні напрямки державно-управлінської діяльності у сфері курортного господарства. Реалізація напрямів розвитку та вдосконалення системи курортної допомоги потребує внесення змін і доповнень до чинного законодавства Республіки Білорусь, а також активну розробку нових нормативно-правових актів.

За масштабами міжнародного курортного сектору та формою організації курортної галузі для України найбільш прийнятна саме третя модель управління. Однак для ефективного функціонування цієї моделі потрібне державне фінансування (щонайменше, часткове), яке забезпечить участь країни у формуванні й просуванні національного курортного продукту, здійснення маркетингових досліджень, рекламно-інформаційної

діяльності, організації та проведення міжнародних курортних презентацій, конференцій, семінарів, формування базового пакета інвестиційних проектів у галузі розвитку курортної інфраструктури тощо.

Як свідчить аналіз, окремі елементи механізмів державного регулювання курортної галузі європейських країн, ефективність яких перевірена часом і підтверджується конкретними досягненнями в розвитку курортного господарства, доцільно використовувати в розвитку курортної галузі України з урахуванням її історичних, правових і культурних особливостей.

На підставі аналізу історії та сучасних тенденцій розвитку курортного господарства, зазначимо, що курортна галузь України, маючи потужний курортно-рекреаційний потенціал, розвивалася без урахування особливостей її функціонування, глибокого проникнення в суть проблем і за відсутності цілеспрямованої, комплексної курортної політики держави й відпрацьованих механізмів управління. Це призвело до переорієнтації туризму на виїзний, руйнування системи курортного господарства, важливих складових інфраструктури галузі.

Реформування системи державного регулювання галузі висвітлило низку проблем, що потребують вирішення. Це, насамперед, невідповідність чинної нормативно-правової бази потребам і тенденціям розвитку курортної галузі. Незважаючи на прийняття нової редакції Закону України «Про туризм», який, безперечно, став кроком вперед, існує нагальна потреба у вдосконаленні правового забезпечення галузі й узгодження її зі світовими стандартами. Крім того, перешкодою на шляху ефективного розвитку та інтеграції курортної галузі стала відсутність протягом тривалого часу виваженої регіональної політики, що зумовило потребу у створенні структури державного регулювання курортної сфери в Україні з урахуванням сучасних реалій і досвіду країн з високорозвиненою курортною індустрією [4, с. 70].

Однією із найважливіших проблем розвитку курортної галузі регіону є відсутність суттєвої державної підтримки місцевих ініціатив у розвитку курортів. Проте зарубіжний досвід свідчить, що максимального ефекту в розвитку курортного господарства можна досягти лише за умов співпраці органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських і професійних організацій та підприємницьких структур.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ УПРАВЛІННЯ КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика практичної діяльності. Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА

Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА утворюється головою облдержадміністрації, входить до її складу і в межах Одеської області забезпечує виконання, покладених на цей підрозділ завдань.

Управління є бюджетною, неприбутковою установою.

Управління підпорядковане голові облдержадміністрації, а також підзвітне і підконтрольне Міністерству інфраструктури України.

Управління у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України, Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства інфраструктури України, інших центральних органів виконавчої влади, розпорядженнями голови облдержадміністрації, а також цим Положенням про Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА [48].

Основними завданнями управління є:

- забезпечення реалізації державної політики, у сферах транспорту, дорожнього господарства, туризму, діяльності курортів;
- організація роботи щодо розроблення і здійснення заходів для покращення інвестиційного та інноваційного клімату регіону у сферах транспорту, дорожнього господарства, туризму, діяльності курортів;
- організація роботи з надання пропозицій, розроблення та виконання програм економічного і соціального розвитку Одеської області на короткостроковий період, державних і регіональних програм розвитку у відповідних галузях, нормативно-правових актів щодо стратегічного

планування розвитку у сферах транспорту, дорожнього господарства, туризму, діяльності курортів [48].

Управління відповідно до покладених на нього завдань:

1) аналізує стан і тенденції розвитку сфер транспорту, дорожнього господарства, туризму, діяльності курортів регіону, приймає участь у визначенні пріоритетів розвитку відповідних сфер, а також формування напрямів інвестиційної політики та підготовці пропозицій із зазначених питань, спрямованих на забезпечення сталого розвитку Одеської області та організацію надання послуг, підвищення їх якості та конкурентоспроможності;

2) готує пропозиції до проектів державного та місцевих бюджетів;

3) розробляє проекти нормативно-правових актів в сферах транспорту, дорожнього господарства, туризму, діяльності курортів, у законодавчо визначених випадках;

4) готує пропозиції щодо реформування і розвитку сфер транспорту, дорожнього господарства, туризму, діяльності курортів, спрямованих на виконання законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, та забезпечення здійснення заходів для їх реалізації;

5) здійснює спільно з відповідними організаціями заходи спрямовані на забезпечення безпеки руху на всіх видах транспорту і шляхах сполучення, зменшення шкідливого впливу діяльності транспорту на навколишнє природне середовище;

6) здійснює контроль за раціональним використанням і охороною природних лікувальних ресурсів, природних територій курортів і прилеглих до них округів санітарної охорони в межах повноважень;

7) розробляє і впроваджує заходи для захисту місцевих туристичних ресурсів;

8) забезпечує участь у здійсненні соціальної реклами туристичних ресурсів, в утворенні відповідних інформаційних центрів;

- 9) забезпечує участь у підготовці проектів затвердження режиму округів і зон санітарної охорони курортів місцевого значення;
- 10) розглядає в установленому законодавством порядку звернення громадян [55];
- 11) бере участь у підготовці відповідних інформаційних матеріалів з питань, що належать до компетенції управління;
- 12) сприяє розвитку науки, впровадженню нових технологій рівня надання послуг, їх якості і конкурентоспроможності;
- 13) організовує виконання Конституції і законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та здійснює контроль за їх реалізацією;
- 14) забезпечує у межах своїх повноважень захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб;
- 15) бере участь у підготовці пропозицій до проектів програм соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області;
- 16) забезпечує ефективне і цільове використання відповідних бюджетних коштів;
- 17) бере участь у підготовці заходів щодо регіонального розвитку;
- 18) розробляє проекти розпоряджень голови облдержадміністрації, у визначених законом випадках – проекти нормативно-правових актів з питань реалізації галузевих повноважень;
- 19) бере участь у погодженні проектів нормативно-правових актів, розробленими іншими органами виконавчої влади;
- 20) бере участь у розробленні проектів розпоряджень голови облдержадміністрації, проектів нормативно-правових актів, головним розробником яких є інші структурні підрозділи;
- 21) бере участь у підготовці звітів голови облдержадміністрації для їх розгляду на сесії обласної ради [48];

22) готує самостійно або разом з іншими структурними підрозділами інформаційні та аналітичні матеріали для подання голові облдержадміністрації;

23) забезпечує здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції;

32) готує (бере участь у підготовці) проекти угод, договорів, протоколів робочих груп в межах своїх повноважень;

33) опрацьовує запити і звернення народних депутатів України та депутатів відповідних місцевих рад;

34) забезпечує доступ до публічної інформації, розпорядником якої він є;

35) постійно інформує населення про стан здійснення визначених законом повноважень та інші.

Управління має право:

- залучати до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань спеціалістів, фахівців інших структурних підрозділів облдержадміністрації, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), представників громадських об'єднань (за згодою);

- одержувати в установленому законодавством порядку від інших структурних підрозділів облдержадміністрації, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб інформацію, документи та інші матеріали, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

- користуватись в установленому порядку інформаційними базами органів виконавчої влади, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

- скликати в установленому порядку наради, проводити семінари та конференції з питань, що належать до їх компетенції [48].

Управління у встановленому законодавством порядку та в межах повноважень взаємодіє з іншими структурними підрозділами

облдержадміністрації, органами місцевого самоврядування, територіальними органами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, а також з підприємствами, установами, організаціями з метою створення умов для провадження послідовної та узгодженої діяльності щодо строків, періодичності одержання і передачі інформації, необхідної для належного виконання покладених на нього завдань та здійснення запланованих заходів.

Управління очолює начальник, який призначається на посаду і звільняється з посади головою облдержадміністрації згідно з законодавством про державну службу за погодженням з Міністром інфраструктури України в установленому законодавством порядку.

Начальник управління:

- здійснює керівництво структурним підрозділом, несе персональну відповідальність за організацію та результати його діяльності, сприяє створенню належних умов праці в управлінні;
- подає на затвердження голові облдержадміністрації положення про управління;
- затверджує посадові інструкції працівників управління та розподіляє обов'язки між ними;
- планує роботу управління, вносить пропозиції щодо формування планів роботи облдержадміністрації;
- вживає заходів до удосконалення організації та підвищення ефективності роботи управління;
- звітує перед головою облдержадміністрації про виконання покладених на управління завдань та затверджених планів роботи;
- може входити до складу колегії облдержадміністрації;
- вносить пропозиції щодо розгляду на засіданнях колегії питань, що належить до компетенції управління, та розробляє проекти відповідних рішень;
- може брати участь у засіданнях органів місцевого самоврядування;

- представляє інтереси управління у взаємовідносинах з іншими структурними підрозділами облдержадміністрації, з міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями – за дорученням голови облдержадміністрації;

- видає в межах своїх повноважень накази, організовує контроль за їх виконанням;

Накази нормативно-правового характеру, які зачіпають права, свободи і законні інтереси громадян або мають міжвідомчий характер, підлягають державній реєстрації в територіальних органах Мін'юсту.

- подає на затвердження голові облдержадміністрації проекти кошторису і штатного розпису управління в межах визначеної граничної чисельності та фонду оплати праці його працівників;

- розпоряджається коштами в межах затвердженого головою облдержадміністрації кошторису управління;

- здійснює добір кадрів;

- організовує роботу з підвищення рівня професійної компетентності державних службовців управління;

- призначає на посаду і звільняє з посади у порядку передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців управління, присвоєння їм рангів державних службовців, їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;

- приймає на роботу та звільняє з роботи у порядку передбаченому законодавством про працю, працівників управління, які не є державними службовцями, їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;

- проводить особистий прийом громадян з питань, що належать до повноважень управління;

- забезпечує дотримання працівниками управління правил внутрішнього трудового розпорядку та трудової дисципліни;

- здійснює інші повноваження, визначені законом [48].

Накази керівника структурного підрозділу, що суперечать Конституції та законам України, актам Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, можуть бути скасовані головою облдержадміністрації, відповідним міністерством, іншим центральним органом виконавчої влади.

Керівник структурного підрозділу має заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади головою облдержадміністрації за поданням начальника управління.

Графічно структуру Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА зображено на рис. 2.1.

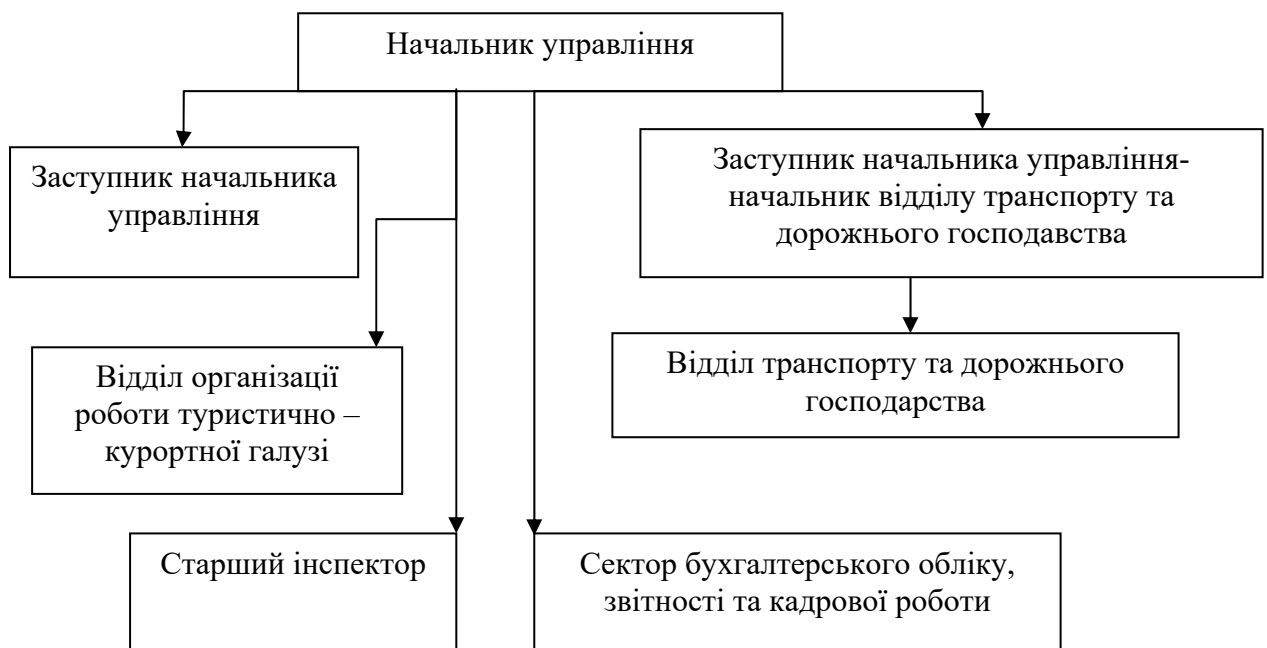

Рис.2.1. Структура Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА.

Примітка. Джерело: [48].

На час відсутності начальника управління його функції виконує заступник начальника управління.

Граничну чисельність, фонд оплати праці працівників управління визначає голова облдержадміністрації, у межах відповідних бюджетних призначень.

Штатний розпис та кошторис управління затверджує голова Одеської облдержадміністрації відповідно до чинного законодавства.

Управління є юридичною особою публічного права, має самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства, печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, власні бланки [55].

Саме завдяки діяльності управління можна провести аналіз сучасного стану курортного господарства регіону, визначити основні тенденції та проблеми які спостерігаються там протягом останніх років. Аналіз основних показників, що характеризують курортне господарство Одеської області дають змогу провести повну оцінку курортного потенціалу регіону та можливості його нарощування.

2.2. Діагностика стану курортного господарства регіону

Розвиток курортної сфери значно впливає на соціально-економічне становище кожного регіону. Зокрема, курортний бізнес сприяє розвитку таких галузей господарства, як будівництво, транспорт, торгівля, сільське господарство, зв'язок, виробництво товарів народного споживання, готельний, ресторанний бізнес тощо. Вихід України на міжнародну арену як самостійної держави створює сприятливі умови для розвитку курортної сфери. У свою чергу, курортна діяльність стала однією з найважливіших галузей економіки та невід'ємною ланкою в розвитку міжнародного співробітництва та інтеграції в світову економіку як будь-якої держави, так і кожного її регіону [35, с. 265].

Реалізація заходів «Державної програми розвитку туризму на 2002–2013 роки», затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2002 р. № 583, Закону України від 8 липня 2013 р. № 2468-V «Про

внесення змін до Закону України «Про туризм», «Стратегії розвитку туризму і курортів», схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.08.2008 р. № 1088 сприяло розвитку курортної галузі, створенню нового іміджу українського туризму [36, с.188].

Останніми роками в умовах ринкових відносин зростає значущість економіки регіонального туризму, адже завдання організації курортної діяльності на сьогоднішній день повинні вирішуватись як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях.

Для Одеської області розвиток курортної діяльності є одним із пріоритетних напрямів забезпечення економічного зростання, збільшення надходжень до місцевих та Державного бюджету України, що забезпечить підвищений рівень якості життя населення, стане фактором зниження безробіття у регіоні та стабілізує економічне зростання регіону.

Проведемо більш детальний аналіз сучасного стану курортного господарства регіону (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Стан курортного господарства станом на грудень 2016 р.

	Назва	Тип власності	Загальний ліжкофонд	Загальна кількість ліжокдіб	Кількість працюючих чоловік
1	2	3	4	5	6
1.	ВП санаторій «Райдуга» АТ «Мотор Січ	приватна	100	33600	76
2.	Філія санаторію «Збруч» Одеського ДП ВАТ «Укрпрофкиїв» ЗАТ «Укрпрофоздоровниця»	комунальна	98	31960	87
3.	КСКП «Санаторій Товтри» - проведення реконструкції ТОВ «Арден»	комунальна	400	30246	20
4.	Відділення лікарні сектору медичного забезпечення УМВС в Одеській області	державна	30	3945	24
5.	ТОВ «Жива вода»	приватна	36	4320	32
6.	Санаторій-профілакторій «Берізка»	комунальна	48	3058	9
7.	Філія «Оздоровчий комплекс «Поділля»	державна	60	16733	54

Продовження табл. 2.1

8.	Одеса обласний міжгосподарський санаторій «Україна»	приватна	325	118625	160
9.	Санаторно-лікувальний комплекс «Перлина Поділля»	приватна	56	4526	20
10.	Лікувальний-оздоровчий комплекс, санаторій-профілакторій «Яблуневий сад»	приватна	50	800	16
11.	Дочірнє підприємство Публічне акціонерне товариство «Подільський цемент» санаторій «Лісова пісня»	приватна	300	8100	95
12.	Великожванчицький обласний дитячий пульмонологічний санаторій	комунальна	70	21700	67
13.	Обласний дитячий санаторій «Дністер»	комунальна	100	29500	114

Примітка. Складено автором за даними Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА.

За даними таблиці 2.1 помітно що на даний час більша частина курортних зон перебувають у приватній або в комунальній власності. У Одеській області лише Філія «Оздоровчий комплекс «Поділля» та Відділення лікарні сектору медичного забезпечення УМВС в Одеській області ще перебувають у власності держави.

Найбільшою за кількістю місць курортною базою є Одеса обласний міжгосподарський санаторій «Україна», у якому на даний момент нараховується 118625 ліжко-місць, а найменшим є Лікувальний-оздоровчий комплекс, санаторій-профілакторій «Яблуневий сад» - на 800 ліжко-місць. Обидва заклади знаходяться у приватній власності і успішно функціонують протягом останніх років [48].

Також досить великими курортними центрами є Філія санаторію «Збруч» Одеського ДП ВАТ «Укрпрофкїїв» ЗАТ «Укрпрофоздоровниця» - на 31960 ліжко-діб, ВП санаторій «Райдуга» АТ «Мотор Січ» - на 33600 ліжко-діб та КСКП «Санаторій Товтри» - 30246 ліжко-діб.

За 2016 рік надано курортних послуг 54518 особам. Обсяг курортних послуг склав понад 49 млн. грн., платежі до бюджету склали 687 тис. грн.

Станом на 1 січня 2017 року здійснювали туристичну діяльність 155 підприємств, із них: 10 туроператорів, 145 турагентів.

Проаналізуємо частку курортних закладів за формами власності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Структура курортного господарства Одеської області за формами власності з 2012- 2016 рр.

№ з/п	Форма власності	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	Відхилення 2016 р. до 2012 р. %
1.	Державна	3	2	2	2	2	67
2.	Комунальна	7	7	6	5	5	71
3.	Приватна	7	8	7	6	6	86
4.	Всього	17	17	15	13	13	82

Примітка. Складено автором за даними Головного управління статистики у Одеській області.

За аналізований період кількість закладів курортного господарства коротко – довгострокового розміщення, що обліковується управлінням інфраструктури та туризму Одеської ОДА зменшилася на 18% (з 17 станом на 2012 р. до 13 у 2016 р.) Зменшення курортних закладів зумовлене виведенням з експлуатації державних та приватних закладів. В комунальних закладах оздоровлення проводиться капітальний ремонт та розширення основних фондів.

Графічно структура курортного господарства за формами власності має вигляд (рис. 2.2).

Рис.2.2. Структура курортного господарства за формою власності 2012- 2014 рр.

Примітка. Складено автором за даними Головного управління статистики у Одеській області.

Так як з кожним роком зменшується кількість курортних закладів, що функціонують у Одеській області, так і зменшується кількість осіб, що їх відвідують (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Динаміка кількості оздоровлених осіб курортними та оздоровчими закладами 2012-2016 рр., осіб

№ з/п	Оздоровлені особи	Роки					Відхилення 2016 р. до 2012 р., (+/-)
		2012	2013	2014	2015	2016	
1.	у санаторіях	22887	17286	10717	10075	9994	-12893
2.	у санаторіях – профілакторіях	1053	425	443	623	655	-398
3.	Всього	23940	17711	11160	10698	10649	-13291

Примітка. Складено автором за даними Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА.

Інформація, наведена у таблиці 2.3 дає підстави стверджувати:

- в області спостерігається тенденція до щорічного зменшення кількості оздоровлених осіб в усіх курортних закладах області за аналізований період на 13291 осіб;

- традиційно переважна більшість відвідувачів відвідує санаторії, а менша частка відвідує санаторії – профілакторії.

Таким чином, на Одещині поступово формується курортне господарство з традиційною орієнтацією на відпочинок і оздоровлення населення.

Позитивний внесок заклади курортної сфери здійснюють і у зайнятості населення. Чим більше оздоровчих закладів є у області, тим більше створюється робочих місць (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Середньооблікова кількість штатних працівників за 2012- 2016 рр.,
осіб

№ з/п	Середньооблікова кількість штатних працівників, осіб	Роки					Відхилення 2016 р. до 2012 р., (+/-)
		2012	2013	2014	2015	2016	
1.	у санаторіях	1166	1146	1055	947	821	-345
2.	у санаторіях-профілакторіях	35	16	16	16	16	-19
3.	Всього	1201	1162	1071	963	837	-364

Примітка. Складено автором за даними: [17, 20].

З табл. 2.4 помітно, що у період 2012-2016 рр. значно зменшилась кількість осіб, що працювали в курортній галузі. Причиною цього стало зменшення кількості самих закладів. Так у 2012 році у санаторія працювало 1166 осіб, а у 2016 році – лише 821 особа, що на 345 осіб менше. У санаторіях-профілакторіях ця зміна не так помітна: у 2012 році – 35 осіб, а у 2016 році – 16 осіб.

Розвиток курортного господарства також залежить від кожного конкретного району області (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Динаміка кількість оздоровлених осіб по містах та районах Одеської області

№ з/п	По області	Роки					Відхилення 2016 р. до 2012 р.,(+/-)
		2012	2013	2014	2015	2016	
1.	Міста: Чорноморськ	809	159	155	172	169	-640
2.	Райони: Білгород-Дністровський	1025	971	891	967	1370	345
	Болградський	10650	9648	9281	7712	5152	-5498
	Миколаївський	5388	3536	2766	3864	5024	-364
	Саратський	5154	283	4809	4256	3977	-1177
	Татарбунарський	158	147	159	-	-	-
	Ширяївський	756	1061	880	1025	1076	320

Примітка. Складено автором за даними Головне управління статистики у Одеській області.

Аналіз таблиці 2.5 дає можливість прийти до висновків:

1. За досліджуваний період кількість відвідувачів збільшилася у двох районах: Білгород-Дністровський та Ширяївський.

2. Спостерігається суттєве зменшення кількості відвідувачів по чотирьох таких районах як: Болградському, Татарбунарський – що зумовлено незадовільним станом матеріально – технічної бази, закриттям окремих закладів, та одному місті обласного підпорядкування Чорноморськ (зменшення за досліджуваний період є значним і пояснюється застарілою матеріально – технічною базою).

Графічно частку кожного району зображено на рис.2.3.

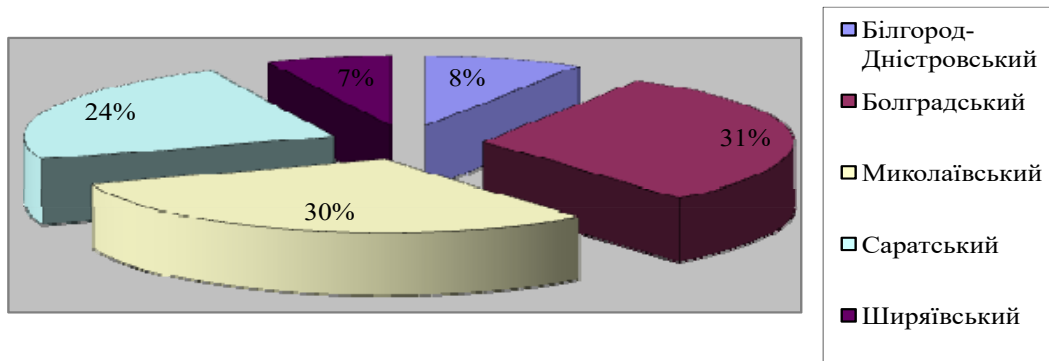

Рис.2.3. Кількість оздоровлених осіб у різних районах протягом 2016 року.

Примітка. Складено автором за даними: [55].

Отже, протягом 2012-2016 років відбувається суттєве зменшення як кількості курортних закладів, так і осіб які їх відвідують. Основними причинами цього є виведенням з експлуатації державних та приватних закладів, погіршення матеріально-технічного забезпечення санаторіїв, підвищення цін на лікування та нестабільна ситуація в країні.

Одеська область, маючи значний курортний потенціал, повинна виходити на світовий ринок туризму, тим самим залучати іноземних туристів та інвесторів. Розвиток туризму та курортної сфери в регіоні призведе до збільшення доходів, що надходять в регіональні і місцеві бюджети і тим самим покращать рівень життя населення. Крім того, це позитивно позначиться на зростанні попиту на продукцію місцевої промисловості, збільшенні об'єктів туризму, стану кон'юнктури у будівництві та інфраструктурі в регіоні, дозволить вирішувати проблеми зайнятості й екології.

2.3. Оцінка курортного потенціалу регіону

Привабливість регіону для туристів та економічний розвиток регіону та господарюючих суб'єктів курортної сфери цілком і повністю залежить від ефективності використання курортного потенціалу регіону та можливості оперативної адаптації бізнес-послуг та органів державної влади до змін вибагливих потреб та вимог туристів.

Вдале використання та підтримка курортного потенціалу є стратегічним завданням органів державної влади із залученням спеціальних організацій та регіональних центрів по туризму, обов'язковою кооперацією та співпрацею з місцевим бізнесом на постійній, а не одноразовій основі [9, с. 2]. Це дозволить організаціям постійно володіти інформацією, відчувати підтримку ззовні та на цій основі формувати ефективну, виважену стратегію розвитку, маркетингову політику. Дозволить досягти відповідності туристської пропозиції курортним можливостям регіону та туристському попиту.

Однією з найпоширеніших методик оцінки курортного потенціалу є аналіз таких факторів:

1. Кліматичні умови (за абсолютне значення приймалась середня кількість теплих днів на рік).

2. Забезпеченість регіону природними ресурсами (наявність водних ресурсів, відсоток площі вкритої лісами; відсоток площі регіону, яку займають гори; наявність морських смуг).

3. Екологічний стан регіону (кількість викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення).

4. Рівень транспортної інфраструктури. Рівень розвитку автомобільного та залізничного транспорту, можливість подорожувати річкою, здійснювати авіа перельоти.

5. Наявність природно-заповідного фонду (абсолютним показником була кількість об'єктів природно-заповідного фонду, до яких належать

біосферні заповідники, національні природні парки, заказники загальнодержавного та місцевого значення, пам'ятки природи, заповідні урочища та інші природні об'єкти).

6. Наявність у регіоні об'єктів світового значення. До таких об'єктів можна віднести визначні місця віднесені до спадщини ЮНЕСКО, пам'ятки природи, культури, архітектури, історії.

7. Наявність у регіоні сучасних центрів розваг, розважальних закладів, ексклюзивних місць відпочинку.

8. Можливість формування цікавих туристичних маршрутів.

9. Розвиток сільського туризму.

10. Кількість п'ятизіркових готельних закладів.

11. Привабливість регіону з точки зору національних традицій. За абсолютний показник приймався склад українців в етнічній групі регіону.

12. Наявність рекреаційних факторів (до них відносяться джерела мінеральних вод та грязів, санаторії з лікувальними технологіями) [6, с. 3].

Одеська область є однією з найбільш туристично-привабливих та курортно-привабливих серед інших регіонів України. Курортний потенціал Одещини визначається, насамперед, її унікальною історико-культурною спадщиною (археологічні та історичні об'єкти, середньовічні фортифікаційні споруди і печерні міста, культові об'єкти, палацові ансамблі, місця історичних подій, а також специфічні особливості культури і побуту жителів краю). Загалом, область посідає третє місце в країні, після м. Києва та Львівської області, за кількістю пам'яток історії та культури.

На території області розташовано: 2349 пам'ятки історії (з них – 4 національного значення), 341 пам'ятка архітектури (з них – 230 національного значення), 144 – пам'ятки культури, 256 пам'яток археології (з них – 12 національного значення). Найбільша частка у загальній кількості історико-культурних пам'яток припадає на пам'ятки історії – 76,02 %, найменша (4,66 %) – пам'ятки культури (табл. 2.6).

Історико-культурні пам'ятки Одеської області станом на 01.01.2017 р.

Категорія пам'яток	Кількість пам'яток, одиниць	Питома вага категорії в загальній кількості пам'яток, %
історії	2349	76,02
архітектури	341	11,04
культури	144	4,66
археології	256	8,28
Всього	3090	100

Примітка. Складено автором за даними Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА.

Більшість історико-культурних пам'яток та пам'ятних місць на Одещині пов'язані з історією національно-визвольної боротьби українського народу.

Середньовічна Аккерманська фортеця, м. Білгород-Дністровський, вул. Ушакова, 1. Місто було засновано як грецька колонія Тіра в VI-V ст. до н.е. Візитна картка Білгорода-Дністровського – середньовічна Аккерманська фортеця, яка є унікальною пам'яткою фортифікаційного мистецтва XIII-XV ст. та однією з могутніших фортець в Україні.

Античне городище Тіра. м. Білгород-Дністровський, вул. Ушакова, 1. В VI ст. вихідці з давньогрецького міста Мілета, на березі річки Тірас (скіфська назва Дністра) заснували однойменне місто – Тіра. Найбільшого розквіту місто здобуло в IV ст. до н.е., перетворившись в великий сільськогосподарський, ремісничий та торгівельний центр. Торгівля велась с Північною Африкою, Грецією, Причорномор'ям та Малою Азією.

Підземна церква Іоанна Сучавського. м. Білгород-Дністровський, вул. Шабська, 116. Святий великомученик Іоанн Сочавський жив в XIV ст. Він був відомим торговцем та набожним християнином. За легендою, коли він прибув до Аккерману (колишня назва Білгорода-Дністровського), який того часу був під турецьким володінням, його намагались змусити прийняти

іслам, але Іоанн відмовився і викликав великий гнів місцевих правителів у спробі захистити свою віру. Після побиття, він прийняв мученицьку смерть.

На місці казні великомученика, над кам'яною криницею була побудована підземна церква. Джерело стали називати у честь святого. Вода з джерела Святого Іоанна вважається цілющою та допомагає здолати безліч немочей. Відомо багато випадків зцілення від різних хвороб після купання в купелі із цілющою водою джерела.

Вірменська церква. м. Білгород-Дністровський, вул. Кутузова, 1. Також відома як церква Успіня Пречистої Богородиці. Будівля церкви дуже добре збереглась з часів середньовіччя та була відреставрована. Орієнтовним часом будівництва прийнято вважати XIV-XV ст. На стінах церкви збереглися прекрасні розписи та так звані «хачкари» – мармурові плити на яких висічені написи на вірменській мові. Найстарішою з таких середньовічних пам'яток є хачкара X ст.

Біляївський район. Музей партизанської слави, с. Нерубайське. Один з небагатьох підземних музеїв в Україні, був створений в 1969 р. Під час Вітчизняної Війни катакомби, де раніше видобували камінь, стали місцем дислокації одного з найбільших партизанських загонів.

У Музеї партизанської слави представлені предмети побуту партизанів, зразки зброї та штабного обладнання, архівні документи, фотографії та особисті речі партизанів, зразки художньої творчості членів загону.

Етнографічний музей, с. Нерубайське, вул. Радгоспна, 21. Музей у вигляді класичної української хати в традиціях XVII–XIX ст. Відвідувачі можуть ознайомитись з тим як жили люди в українському селі 100 років тому, їх побутом та ремеслами.

Вознесенська церква, с. Нерубайське, площа Партизан, 3А. Вознесенська церква збудована в 1826 р. Храм є пам'яткою архітектури національного значення.

Церква Різдва Пресвятої Богородиці, с. Усатове, вул. Гагаріна, 126.

Храм збудували в 1822 р. Він становить інтерес як значимий пам'ятник будівельного мистецтва і національної культури. Це також центр культурного та духовного життя, місце зустрічі віруючих і проведення богослужінь.

Свято-Миколаївська церква, с. Троїцьке. Храм будували усією сільською общиною, кожен допомагав в міру своїх можливостей – від багатих родин до бідняків. На березі річки Турунчук видобували глину, з якої робили цеглу для будівництва храму. В 1908 р. його освітили.

Католичний костел Різдва Пресвятої Діви Марії, с. Кам'янка. На території сучасного села Кам'янка в ХІХ ст. знаходилась німецька колонія Мангейм. В 1850 р. на кошти колоністів збудували великий костел з двома вежами.

Кілійський район, Напівпідземний храм Святого Миколая, м. Кілія, вул. Дунайська, 4. Будівництво храму відбувалось у 1485-1489 рр. – під час панування в регіоні Османської імперії. За легендою, в Османській імперії не дозволялось будувати немусульманські храми вищими ніж 2.5 м. – висота турецького вершника верхи на коні зі списом. Тому, більшу частину церкви побудували під землею. В 1640-х рр. церкву перебудували завдяки допомоги молдавського господаря Василя Лупула. Дзвіниця з'явилась пізніше – у 1891 році.

Святомиколаївський храм входить в перелік пам'яток світу міжнародної культурної організації ЮНЕСКО.

Свято-Дмитрівський храм, м. Кілія, вул. Дмитрівська, 67. Будівництво храму розпочато в 1898 році, а освячення відбулося 8 листопада 1908 року на честь великомученика Дмитрія Солунського. Будували храм місцеві жителі на власні кошти з цегли та вапняного розчину. Рецепт вапна до сьогоднішнього дня не розкритий, але старожили кажуть, що на будівництво умільці приносили курячі яйця і використовували їх білок при підготовці розчину. У 2000-х роках було розпочато реставрацію храму та відновлено розписи.

Покровський собор, м. Кілія, вул. Гагаріна, 94. Був побудований в 1822-1836 рр. за проектом архітектора С.П. Мельникова, який проектував площу біля Потемкінських сходів в Одесі. Собор вважається найголовнішим православним собором в місті, його також називають «українською церквою».

Старообрядницька Покровська церква, м. Кілія, вул. Соловійова. Старообрядницьку церкву побудували у 1846 р., як розповідають, вона була збудована з глиняного матеріалу, що називається саман, і тільки в 1912 р. ззовні храму почали будувати кам'яні стіни. Після завершення будівництва стару церкву розібрали та винесли через двері нової церкви. Остаточно всі роботи було закінчено у 1916 р., тоді храм й освятили.

Старовірський храм Різдва Пресвятої Богородиці, м. Вилкове. Храм відкрито та освячено в 1857 році. Дзвіниця храму багато років служила орієнтиром для заходу суден в гирло Дунаю та була занесена на всі лоцманські карти.

Старовірський храм Святого Миколи Чудотворця. Фундамент храму було закладено в 1907 році, а будівництво розпочато в 1911 році. 3 травня 1913 року єпископ Кирило Одеський освятив храм.

Свято-Миколаївський храм. Храм побудовано на місці дерев'яного Свято-Миколаївського храму, зведеного в 1825 році. 14 жовтня 1902 року храм освячено на честь Святого Миколи Чудотворця.

Дерев'яний вітряк, с. Будеї. Вітряк важить 10 т, має висоту 10 м і стіни шириною по 5 м. Розмах майже сягає 16 м. Коли крила повертають зубчасте колесо, то воно, в свою чергу, крутить сімерню. Від сімерні йде веретено до камінних жорен, вага яких близько тонни. При потужному вітрі за 10 годин вітряк може змолотити 1 -1,5 т зерна.

Печера Устима Кармелюка, с. Загнітків. Штучна печера, розташована поблизу села Загнітків на правому березі річки Майстриха. Місцеве населення пов'язує створення печери з постаттю Устима Кармалюка - керівника повстанського руху на Поділлі у 1813-1835 роках. Печера могла

використовуватися як пункт спостереження за часів повстання. Пізніше печера, судячи з написів, використовувалася як скит православним відлюдником.

Одеса має значний курортний потенціал. Перспективними центрами розвитку лікувального туризму є мережа курортних та оздоровчих закладів, яка охоплює 113 закладів на 3823 місця (рис 2.4).

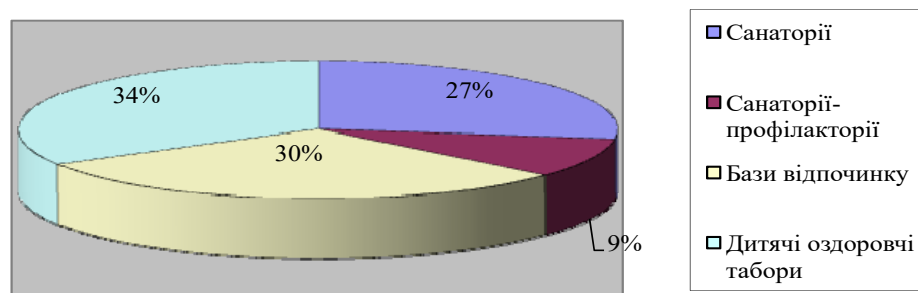

Рис. 2.4. Структура курортних та оздоровчих закладів регіону

Примітка. Розроблено автором за даними Управління інфраструктури і туризму Одеської ОДА.

Успішно функціонують бази відпочинку «Гуршинські дачі»; Гостинний двір «Ланок»; «Любава»; «Тетяна»; «Настуся», «Затишок», «Біля річки», «Лідія».

Державний курорт «Світанок» розташований в межах найбільшого в Європі Національного природного парку, з його унікальним природним феноменом, поєднаною з мальовничим долино-річним ландшафтом.

У смт. Ізмаїл проводиться будівництво діагностичного лікувально-реабілітаційного курортного комплексу на 1500 місць (ТОВ «Арден – Палац»), найсучаснішого санаторного комплексу, а це в недалекому майбутньому - розвиток інфраструктури селища, чималі відрахування до бюджетів усіх рівнів, нова якість обслуговування відпочиваючих [55]. При спорудженні оздоровчого закладу, аналогів якому немає в Україні, працюють більше 350 будівельників.

Із введенням в дію «Арден Палацу» нові робочі місця отримають близько 800 жителів краю.

Проводиться реконструкція незавершеного будівництва торгового центру з розширенням під завод по розливу мінеральної столової води та газованих напоїв в смт. Сатанів (потужність-24.0 тис. пляшок на годину, 168 нових робочих місць).

Курорт місцевого значення «Маків» має 60 м³/добу затверджених запасів мінеральних вод типу Миргородська та 43 м³/добу – «Нафтусеподібної». Із них фактично використовуються 2 м³/добу. Запаси мінеральних лікувальних вод, розвіданих в басейні річок Збруч та Мукша, дають можливість створити курортполіс для оздоровлення 15 млн. осіб в рік.

Таким чином, оцінивши курортний потенціал Одеської області, варто зазначити, що регіон має унікальні історико-культурні ресурси, розвинену мережу закладів оздоровлення і відпочинку, перспективне готельне господарство. З метою збільшення обсягів надання курортних послуг та кількості обслужених туристів, необхідно провести роботу за такими напрямками: удосконалення системи управління галуззю; зміцнення матеріально-технічної бази закладів; підвищення якості обслуговування та розширення асортименту курортних послуг; ефективне використання туристичних ресурсів, курортної бази та об'єктів культурної спадщини; поліпшення інформаційного та рекламного забезпечення, а також вдосконалення професійних якостей кадрів.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ КУРОРТНИМ ГОСПОДАРСТВОМ В ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТІ

3.1. Визначення пріоритетних напрямів розвитку курортного господарства регіону

Розвиток курортно-рекреаційної сфери Одеської області впродовж останніх років характеризується динамічним зростанням основних показників діяльності, що позитивно впливає на соціально-економічну ситуацію в регіоні. Область має на своїй території низку санаторно-курортних та оздоровчих закладів, що використовують мінеральні води Одещини, посідає одне з провідних місць в Україні за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, характеризується низьким екологічним навантаженням на навколишнє середовище та вигідним географічним положенням.

Проте, серйозними проблемами, що впливають на ефективність функціонування курортно-рекреаційного комплексу, залишаються занедбаність та руйнація значної кількості потенційних історично та архітектурно привабливих об'єктів, відсутність доступу до них, низький рівень розвитку інформаційної та транспортної інфраструктури. Обмежує розвиток курортного господарства Одещини і недостатня кількість кваліфікованої робочої сили та старіння населення, низький рівень інвестицій в регіон, відсутність територіального планування і міжнародних транспортних коридорів.

Основними факторами, що гальмують розвиток курортного господарства регіону є:

- відставання нормативно-правового й організаційно-фінансового забезпечення галузі від сучасних тенденцій розвитку рекреації;

- слабка взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку рекреації в регіоні;
- низька ефективність діючих механізмів інвестицій у будівництво і реконструкцію об'єктів курортної сфери;
- недостатність з боку держави методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів курортної діяльності, які здійснюють організацію прийому відвідувачів в області;
- відсутність науково обґрунтованих рекомендацій та висновків щодо раціонального використання природних територій курортів, їх моніторингу та прогнозування розвитку;
- неефективне використання курортно-рекреаційного потенціалу в сільській місцевості як одного з чинників зменшення безробіття;
- відсутність ефективної маркетингової стратегії з просування вітчизняного курортного продукту на ринку курортно-рекреаційних послуг;
- низька конкурентоспроможність внутрішніх курортних послуг та їх невідповідність критерію «ціна-якість» тощо.

До проблемних питань щодо створення і діяльності курортної сфери Одещини також належать відсутність бачення та лідерства в розробленні та популяризації його послуг, навичок підприємництва та управління бізнесом. Недостатній рівень координації, обміну інформацією та співпраці між усіма постачальниками курортних послуг, туроператорами та органами місцевої влади може призвести до розпорошеності та неефективності функціонування курортного господарства області.

З огляду на це одним із ефективних методів визначення напрямків розвитку курортного господарства Одеської області, є проведення діагностики стану та розвитку курортів та інфраструктури регіону на регіональному рівні і дослідження внутрішнього та зовнішнього середовища з використанням SWOT-аналізу, який широко використовується у процесі стратегічного планування (табл. 3.1).

Традиційний метод SWOT – аналізу дозволяє провести детальне вивчення зовнішнього й внутрішнього середовища. Результатом раціонального SWOT – аналізу, спрямованого на формування узагальненого інформаційного потенціалу, повинні з'явитися ефективні рішення, що стосуються відповідної реакції (впливу) суб'єкта (слабкої, середньої й сильної) відповідно до сигналу (слабким, середньому або сильним) зовнішнього середовища.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз курортного господарства Одеської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - багаті природно-рекреаційні ресурси: лікувальні мінеральні води, лісові, гідрологічні, спелеоресурси, об'єкти природного заповідного фонду; - вертикальна просторова зорієнтованість, що дає можливість розвитку різних видів рекреаційної діяльності; - сприятливе географічне розташування області для залучення іноземних туристів; - багата історично-культурна спадщина, в т.ч. спільна з сусідніми країнами; - наявність унікальних туристично-рекреаційних продуктів (в т.ч. національні традиції та промисли, фестивалі, спільні туристичні маршрути з іншими країнами); - відповідна матеріально-технічна база курортного господарства; - сприятлива екологічна ситуація; - наявність сприятливого екологічного середовища. 	<ul style="list-style-type: none"> - повільні темпи модернізації транспортної інфраструктури регіону; - відсутність затверджених в установленому порядку природних територій рекреаційного призначення, генеральних планів їх забудови і механізму освоєння територій; - неоптимальна структура сезонних видів туризму; - недостатність системної організації інформаційно-рекламного забезпечення курортного господарства; - відсутність єдиного державного стандарту щодо надання послуг у сфері; - недостатність висококваліфікованих кадрів у закладах рекреаційно-курортної галузі; - недостатня кількість місць підвищеної комфортності для обслуговування туристів; - недостатня кількість розроблених туристичних маршрутів в межах області; - погана доступність до об'єктів спелеотуризму; - неточність інформаційного забезпечення для відвідувачів курортної сфери регіону; - невідповідність якості курортних послуг міжнародним стандартам.

Примітка. Складено автором.

З табл. 3.1 помітно, що хоча і в регіоні є ряд сильних сторін, що забезпечують розвиток курортного господарства (сприятливе географічне розташування області для залучення іноземних туристів, наявність унікальних туристично-рекреаційних продуктів, відповідна матеріально-технічна база курортного господарства, сприятлива екологічна ситуація, наявність сприятливого екологічного середовища), проте слабких сторін набагато більше. Це і повільні темпи модернізації транспортної інфраструктури регіону, недостатня кількість місць підвищеної комфортності для обслуговування туристів, недостатня кількість розроблених туристичних маршрутів в межах області, погана доступність до об'єктів спелеотуризму, неточність інформаційного забезпечення для відвідувачів курортної сфери регіону, невідповідність якості курортних послуг міжнародним стандартам та інші.

Крім сильних і слабких сторін пріоритетних напрямків розвитку на регіональному рівні, були оцінені внутрішні і зовнішні можливості та обмеження діяльності курортного господарства в Одеській області (табл. 3.2 і табл.3.3).

Таблиця 3.2

Зовнішні можливості і обмеження пріоритетних напрямків розвитку Одеської області

Зовнішні	
Можливості	Обмеження
<ul style="list-style-type: none"> - зростання інвестиційних пропозицій щодо розбудови курортного господарства; - вихід курортного господарства на міжнародний ринок; - проведення науково-обґрунтованого економічного зонування рекреаційних територій Одеської області. 	<ul style="list-style-type: none"> - висока конкуренція з боку сусідніх регіонів та країн; - відсутність механізмів реалізації державної політики щодо підтримки туристичного бізнесу; - орієнтація іноземних партнерів, головним чином, на експлуатацію мінерально-сировинних ресурсів регіону;

Примітка. Складено автором.

З даних табл. 3.2 очевидно, що серед зовнішніх пріоритетних напрямків можна виділити такі як: зростання інвестиційних пропозицій щодо

розбудови курортного господарства, вихід курортного господарства на міжнародний ринок та проведення науково-обґрунтованого економічного зонування рекреаційних територій Одеської області.

Проте реалізація даних напрямів можлива лише після подолання певних обмежень, серед яких: висока конкуренція з боку сусідніх регіонів та країн, відсутність механізмів реалізації державної політики щодо підтримки туристичного бізнесу, орієнтація іноземних партнерів, головним чином, на експлуатацію мінерально-сировинних ресурсів регіону.

Таблиця 3.3

Внутрішні можливості і обмеження пріоритетних напрямів розвитку Одеської області

Внутрішні	
Можливості	Обмеження
<ul style="list-style-type: none"> - вдосконалення законодавства щодо розвитку курортів, рекреаційних територій та туризму; - реалізація регіональної програми розвитку туризму та рекреації; - розвиток окремих напрямків туристично-рекреаційної сфери (гірськолижний, сільський, тощо); - побудова міжнародних транспортних коридорів через територію області; - покращення технології обслуговування рекреантів і туристів; 	<ul style="list-style-type: none"> - погіршення екологічної ситуації, в т.ч. внаслідок впливу техногенних факторів; - наявність адміністративних бар'єрів у розвитку курортного господарства; - недооцінка значення туризму для розвитку регіону; - складність інвестиційного клімату; - неспроможність прийняття узгоджених рішень на різних щаблях влади;

Примітка. Складено автором.

З даних табл. 3.3 помітно, що серед внутрішніх можливостей розвитку виділяють такі як: вдосконалення законодавства щодо розвитку курортів, рекреаційних територій та туризму, реалізація регіональної програми розвитку туризму та рекреації, розвиток окремих напрямків туристично-рекреаційної сфери (гірськолижний, сільський, тощо), побудова міжнародних транспортних коридорів через територію області, покращення технології обслуговування рекреантів і туристів.

Проте реалізація даних напрямів можлива також лише після подолання певних обмежень: погіршення екологічної ситуації, в т.ч.

внаслідок впливу техногенних факторів, наявність адміністративних бар'єрів у розвитку курортного господарства, недооцінка значення туризму для розвитку регіону, складність інвестиційного клімату, неспроможність прийняття узгоджених рішень на різних щаблях влади.

Проведений SWOT-аналіз засвідчує, що область має потужний потенціал для здійснення і розвитку курортного господарства, використання якого суттєво лімітується низкою обмежень, для подолання яких слід обрати чітку стратегію.

Ще одним важливим напрямом розвитку курортної сфери є активізація використання лікувальних ресурсів області спрямована на дослідження можливості використання мінеральних вод та покладів гязі в лікувальних цілях, збільшення геологорозвідувальних робіт на перспективу, а також створення на Одещині потужної курортної індустрії оздоровлення хворих за європейськими зразками.

Впровадження даної пропозиції можливо здійснити шляхом побудови нових курортних закладів, або модернізації існуючих, удосконалення механізмів контролю за дотриманням стандартів надання санаторно-курортних і готельних послуг, подальшої сертифікації підприємств рекреаційної галузі.

Для розвитку курортного господарства Одеської області необхідно здійснити такі заходи, як:

- розробити Генеральні плани курортів і курортних територій, їх узгодження із Генеральною схемою планування території України та схемою планування території Одеської області.

Розробка та затвердження генеральних планів населених пунктів у зонах перспективного розвитку рекреації вимагає розробки та затвердження генеральних планів населених пунктів області, віднесених до курортних, зокрема розробки плану стратегічного розвитку Державного курорту «Світанок». Перспективним напрямом розвитку курортного господарства є відбір та створення бренду потенційно привабливих курортних об'єктів

області з розробкою їх туристичних марок. Це сприятиме утвердженню іміджу Одещини як регіону-курорту. Суттєве значення, при цьому, матиме удосконалення системи інформаційного забезпечення курортно-рекреаційної сфери, яке варто здійснювати шляхом:

1. виготовлення багатомовних рекламно-інформаційних стендів на курортних об'єктах області;

2. випуску тематичних відеороликів про курортно-рекреаційний потенціал Одеської області;

3. зовнішньої реклами регіональних курортних послуг;

4. випуску інформаційного путівника «Одеська область» на англійській мові;

5. створення Інтернет-порталу Одеської області та інше.

- вивчити існуючі і потенційні можливості промислового освоєння свердловин мінеральних вод з високими дебіторськими запасами і створення на їх базі підприємств (ліній) по розливу мінеральних вод;

- провести інвентаризації матеріально-технічної бази рекреації та об'єктів незавершеного будівництва на територіях курортів;

- провести комплекс природоохоронних заходів з метою покращення екологічної ситуації в курортних місцевостях, здійснення постійного моніторингу природних територій курортів.

Методологічною підтримкою для вдосконалення професійної підготовки працівників курортної сфери регіону має стати:

– забезпечення функціонування курсів з підготовки фахівців курортного супроводу на базі Одеського відділення Міжрегіональної академії управління персоналом;

– розробка маркетингової стратегії розвитку Одещини, як провідного курортного центру України;

– видання методичних посібників та рекомендацій для фахівців курортно-рекреаційної сфери;

- проведення професійних та рейтингових конкурсів у сфері рекреації;
- організація тренінгів для туристичних операторів та місцевого населення.

Створення і подальше функціонування курортного господарства Одеської області не можливе без модернізації існуючої матеріально-технічної бази, розвитку інфраструктури та створення нових курортно-рекреаційних об'єктів міжнародного стандарту. На даний час, необхідно розробити комплексну схему розташування об'єктів курортної індустрії та розмістити інвестиційні пропозиції з розвитку інфраструктури області. Реалізація даних напрямів потребує вивчення, аналізу і удосконалення організаційно-економічного механізму територіального управління курортним господарством регіону.

3.2. Шляхи удосконалення організаційно-економічного механізму територіального управління курортним господарством регіону

Сучасні тенденції посилення конкурентної боротьби на зовнішніх та внутрішньому ринках, зростання впливу глобалізації та необхідності інтеграції у світовий економічний простір викликають необхідність пошуку нових ефективніших інструментів управління. Курортні заклади розробляють стратегії ведення спільної діяльності або виділяють зі свого складу окремі бізнес процеси, утворюючи при цьому інтегровану структуру, що дозволяє, підсилити конкурентні переваги за рахунок нових методів оздоровлення, виходом з новим сервісом на світовий ринок.

Усе це є основою і складовими формування організаційно-економічного механізму територіального управління курортним господарством регіону. Взагалі, організаційно-економічний механізм – це система формування цілей і стимулів, які дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства

на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів.

В умовах ринкової економіки одним з актуальних питань для кожної країни залишається питання формування організаційно-економічного механізму територіального управління курортним господарством регіону, що спроможний забезпечити ефективність курортної політики як на загальнодержавному рівні, так і на місцевому.

Взагалі, організаційно-економічний механізм – це система формування цілей і стимулів, які дозволяють перетворити у процесі трудової діяльності рух матеріальних і духовних потреб членів суспільства на рух засобів виробництва і його кінцевих результатів, спрямованих на задоволення платоспроможного попиту споживачів.

Саме організаційно-економічний механізм є головним інструментом та важелем здійснення соціальної політики в районі та забезпечення соціального захисту населення.

Ключовим елементом організаційно-економічного механізму є його структура. У структурі організаційно-економічного механізму слід виділяти три системи: систему забезпечення, функціональну систему, цільову систему.

Система забезпечення організаційно-економічного механізму складається з підсистем правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення управління. Організаційно-економічний механізм управління господарством регіону включає такі основні функціональні підсистеми: планування, організацію, мотивацію, контроль та регулювання.

Цільова система організаційно-економічного механізму містить у собі цілі і основні результати діяльності, а також критерії вибору і оцінки досягнення певних цілей і результатів. Функціонування організаційної структури курортних закладів Одещини має свої особливості. Зокрема мова йде про наявність природних умов та ресурсів, розгалужену структуру

санаторіїв по території області, достатню матеріально технічну базу, хорошу транспортну інфраструктуру.

Організаційно-економічний механізм територіального управління курортним господарством регіону – це сукупність організаційних і економічних важелів (кожному з яких властиві власні форми впливу), що справляють вплив на економічні і організаційні параметри курортної сфери, що сприяє формуванню та посиленню розвитку курортно-рекреаційного сектору (рис.3.1).

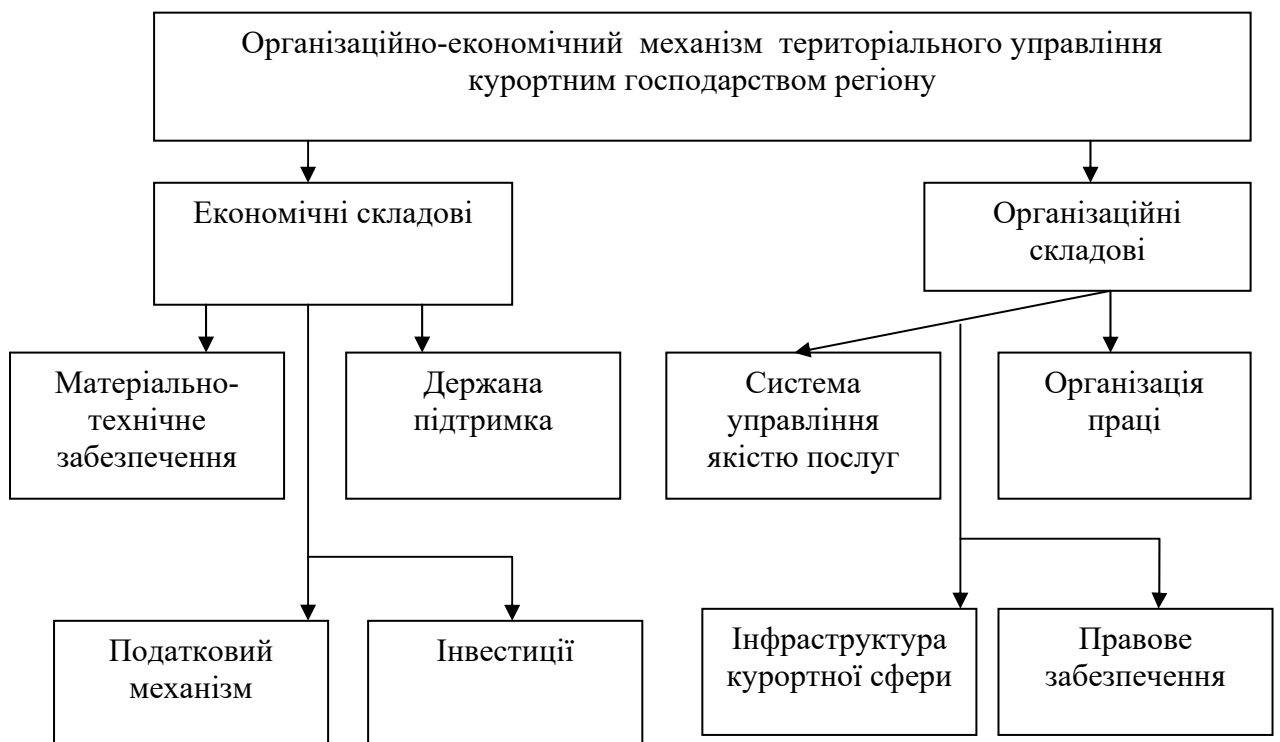

Рис. 3.1. Організаційно-економічний механізм територіального управління курортним господарством регіону.

Примітка. Складено автором.

Матеріально-технічне забезпечення курортних закладів включає:

- устаткування для відпочинку;
- устаткування для дитячих майданчиків;
- приміщення, меблі й необхідний реквізит й інвентар;
- устаткування для рухливих ігор і тренажерних залів;

- приміщення, книги і меблі для бібліотеки тощо.

Діючий податковий механізм, високий загальний рівень оподаткування, нестабільність господарського і податкового законодавства, відсутність дієвої системи заохочення до реінвестування, розширення та модернізації виробничої бази в національній економіці призводить до скорочення джерел та ресурсів фінансування відтворювальних процесів. У цьому випадку приваблюючим фактором для залучення інвестицій в курортну сферу є зменшення розмірів оподаткування та забезпечення гарантій прав власності.

Сукупність загальнодержавних та місцевих податків та зборів, що справляються в установленому Податковим Кодексом порядку, становить податкову систему. Платниками податків визнаються фізичні особи (резиденти й нерезиденти України), юридичні особи (резиденти й нерезиденти України) та їх відокремлені підрозділи, які мають, одержують (передають) об'єкти оподаткування або провадять діяльність (операції), що є об'єктом оподаткування згідно з цим Кодексом або податковими законами, і на яких покладено обов'язок із сплати податків та зборів згідно з цим Кодексом. Об'єктом оподаткування можуть бути майно, товари, дохід (прибуток) або його частина, обороти з реалізації товарів (робіт, послуг), операції з постачання товарів (робіт, послуг) та інші об'єкти, визначені податковим законодавством, з наявністю яких податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податкового обов'язку.

Виходячи із світового досвіду та для стимулювання інвестиційної діяльності іноземних інвесторів необхідно запровадити на курортній території особливий режим оподаткування прибутку суб'єктів підприємницької діяльності. Доцільно встановити для оподаткування прибутку діючих, новостворених, перепрофільованих, реструктуризованих підприємств, що реалізують інвестиційні проекти пільгову ставку у розмірі 50% від тієї ставки, що діє на всій території держави. Прибуток таких підприємств має оподатковуватися за такою пільговою ставкою з четвертого

по п'ятий рік включно, тоді як перші три роки дані підприємства повинні звільнитись від оподаткування прибутку. У разі коли протягом звітного відбувається часткове або повне відчуження інвестиції суб'єкт підприємницької діяльності, який одержав інвестицію, зобов'язаний сплатити у повному обсязі податок з прибутку, одержаного у такому звітному періоді. Усе це повинно здійснюватись з підтримкою держави.

На сучасному етапі розвитку курортного господарства її законодавчо-нормативна база потребує удосконалення у таких напрямках:

- визначення компетенції та меж відповідальності органів управління та суб'єктів курортної діяльності;
- регулювання відносин між суб'єктами господарської діяльності щодо користування земельними ділянками рекреаційних зон;
- упорядкування відносин власності;
- визначення порядку освоєння і розвитку рекреаційних ресурсів, їх охорони;
- регулювання відносин між суб'єктами курортної діяльності;
- розробка стандартів якості і безпеки курортних послуг, кваліфікації працівників курортної сфери;
- удосконалення умов та процедури ліцензування і сертифікації суб'єктів курортної діяльності;
- розвиток міжнародних відносин у курортному господарстві;
- розробка механізму регулювання і здійснення державного контролю;
- перегляд механізмів податкового, валютного, митного, прикордонного, фінансового регулювання;
- введення єдиної уніфікованої згідно міжнародних стандартів системного обліку та статистичної звітності у сфері курортного господарства;
- окреслення напрямків державної інвестиційної політики.

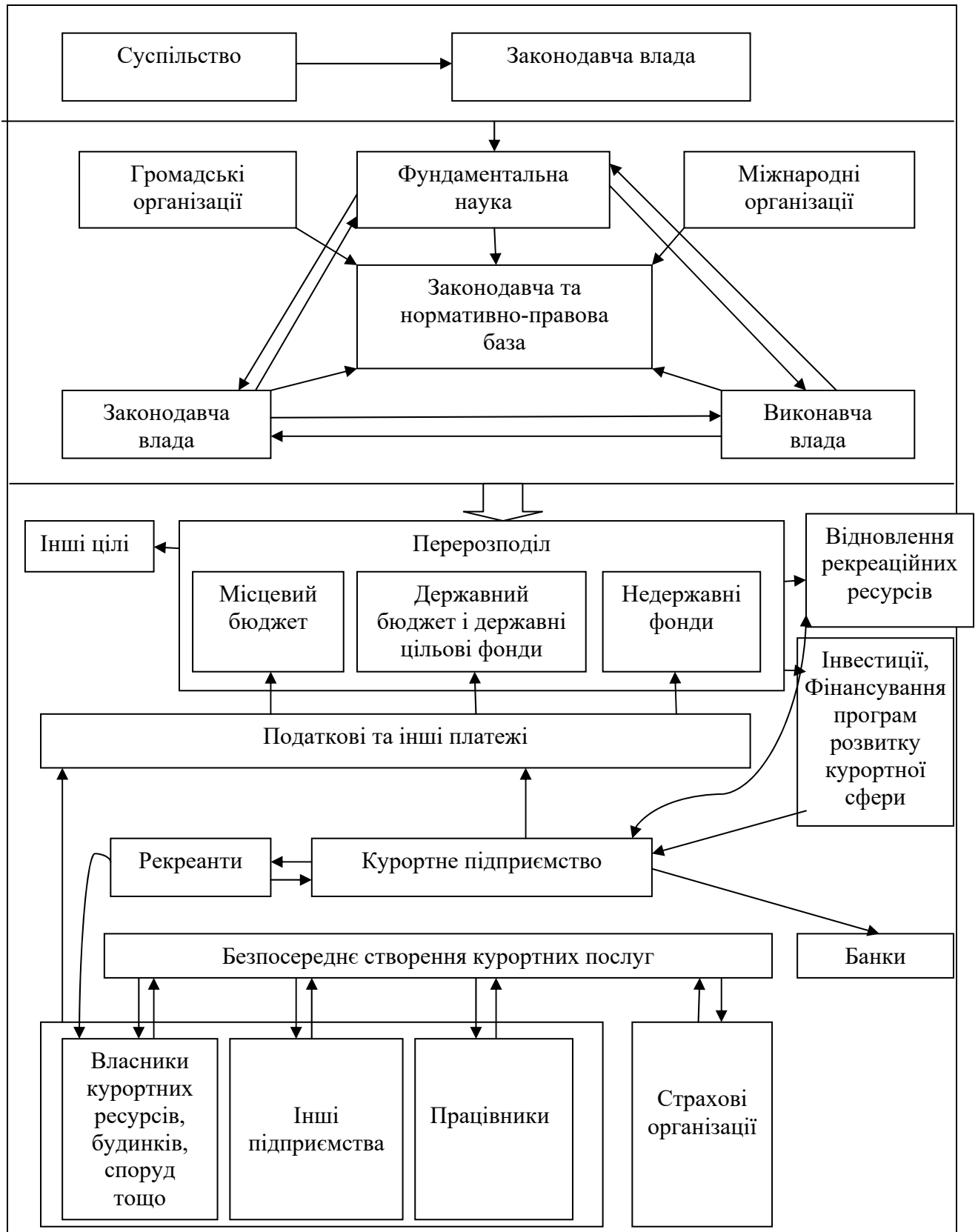

Рис 3.2.Схема механізму взаємодії суб'єктів курортної діяльності.

Примітка. Складено автором.

Доцільно також розглянути схему механізму взаємодії суб'єктів курортної діяльності (рис. 3.2), що конкретизує її учасників та зв'язки, що виникають між ними в процесі функціонування курортного господарства і формують основу організаційно-економічного механізму.

Об'єктом особливої уваги та інтересу економістів є функціональний блок даної схеми, а саме економічні зв'язки, які виникають між суб'єктами курортної діяльності, а також економічно-організаційні важелі (фінансово-грошові, ціноутворення, податкові, митні, інвестиційні, інформаційні тощо), за допомогою яких можна впливати на функціонування курортного господарства.

Появі економічних зв'язків між суб'єктами курортної діяльності зумовлює виникнення платоспроможного попиту населення на курортні послуги. Санітарно-курортні заклади для їх безпосереднього створення взаємодіє з іншими закладами курортного господарства, супутніми підприємствами і організаціями, працівниками, власниками рекреаційних ресурсів, споруд, будівель, страховими компаніями.

Створення курортної послуги супроводжується іншими витратами: виділенням коштів на створення та відновлення рекреаційних ресурсів та на придбання і оновлення основних фондів; виплатою банкам відсотків за кредит; а також податками та платежами, які надходять у місцевий та державний бюджети, позабюджетні організації, недержавні фонди, які, виконуючи розподільчу функцію. Частина цих та інших коштів спрямовують на відновлення і охорону рекреаційних ресурсів, інвестування рекреаційної галузі, фінансування різноманітних програм її розвитку, повертаючи їх прямо чи опосередковано у рекреаційне господарство. За рахунок фондів (галузевих, відомчих, профспілкових) формується та функціонує соціальний туризм.

Для задоволення своїх курортних потреб населення може звертатись безпосередньо до власників санаторних закладів, рекреаційних ресурсів, будівель, споруд, нерекреаційних підприємств (неорганізований туризм,

короткочасний відпочинок тощо). У такому випадку частина коштів через вищевказаних суб'єктів, оминаючи рекреаційне підприємство, потрапляє до бюджетів та фондів, але сума платежів та податків, що надходять від рекреаційної діяльності, буде значно меншою.

Таким чином, розвиток самодіяльної рекреації - явище небажане з економічної точки зору як для рекреаційних підприємств, так і для держави. А за умови низького рівня екологічної культури відпочиваючих самодіяльна рекреація стає вкрай небажаним явищем і з екологічної точки зору. Це вкотре підтверджує думку про необхідність розвитку курортного господарства та регіональної її підтримки.

Органи управління можуть впливати на функціонування курортного господарства прямо чи опосередковано, використовуючи при цьому нормативні, а також фінансово-економічні, правові, політичні, науково-організаційні, інституційно-організаційні методи та прийоми регулювання. Кожен з них має специфічний набір інструментів і важелів, застосування, а також взаємоузгодженість та відлагодженість дії яких позначається на функціонуванні курортного господарства. Вибір тих чи інших важелів регулювання значною мірою повинен залежати від особливості регіону, в рамках якого розвивається об'єкт впливу (в даному випадку курортне господарство), а також тих цілей, досягнення яких прагне суспільство в даному регіоні.

Одним із таких важелів є фінансові відносини, що складаються в суспільстві з приводу створення та використання фондів грошових коштів на основі розподілу і перерозподілу ВВП, з формуванням яких пов'язаний розвиток та функціонування будь-якої галузі економіки, у тому числі рекреаційної. Завданнями фінансів курортів є формування і ефективне використання фондів грошових коштів з метою здійснення їх виробничо-обслуговуючих функцій і отримання прибутку. Сутність, функції та роль фінансів є однаковими для всіх галузей економіки, специфічною для кожної

окремо взятої галузі народного господарства (у тому числі для туризму) є організація фінансових відносин.

Фінансові відносини формуються між курортами, підприємствами і організаціями, діяльність яких супроводжує створення товарів та послуг рекреаційного призначення, державою (в особі її різноманітних структур) і рекреантами в процесі обігу грошей (рис. 3.2) і мають свої особливості.

Джерелом грошових надходжень у курортну галузь виступають кошти, сплачені рекреантом за послуги та товари рекреаційного призначення. Він платить гроші за результати (відпочинок, емоції та враження, фізичний та розумовий розвиток тощо), які очікує отримати від споживання рекреаційної послуги, що обирається ним відповідно до власних потреб та інтересів. Таким чином, фінансування курортної діяльності здійснюється за рахунок авансованих рекреантом грошових засобів (це стосується лише отримання платних рекреаційних послуг). Кошти рекреантів - не єдине джерело фінансування галузі. Такими джерелами можуть бути:

- власні фінансові ресурси суб'єктів курортної діяльності, грошові внески громадян і юридичних осіб;
- запозичені фінансові засоби;
- безкоштовні і благодійні внески, пожертви підприємств, організацій, закладів і громадян;
- позабюджетні фонди;
- засоби Фонду розвитку туризму України;
- іноземні інвестиції;
- інші джерела, не заборонені законодавством України.

Для вдосконалення організаційно - економічного механізму територіального управління регіону пропонується здійснення таких заходів:

1. Створення відділу з питань розвитку курортів, використання та охорона природних лікувальних ресурсів. Основними функціями відділу з питань розвитку курортів та охорона природних лікувальних ресурсів необхідно визначити:

- координація дій з питань будівництва санаторно-курортних закладів та забудови курортних територій;
- регулювання питань землекористування, природокористування, функціонування курортного господарства;
- координація робіт з визначення переліків лікувально-оздоровчих місцевостей, курортів державного та місцевого значення, з оголошення природних територій курортами;
- контроль забезпечення охорони й раціонального використання природних лікувальних ресурсів, територій курортів та лікувально-оздоровчих місцевостей.

2. Удосконалення стратегії регіонального розвитку Одеської області на 2014 - 2020 рр. яка повинна базуватися про якість та кількість природних лікувальних ресурсі, обґрунтування розвитку визначених територій як курортів державного та місцевого значення, врахування пріоритетності забезпечення режиму санітарної охорони та додержання встановлених екологічних нормативів для територій курортів, передбачення запровадження складання угод між Кабінетом Міністрів України та регіональною владою.

3. Посилення впливу державного та регіонального регулювання курортів на вирішення завдань охорони здоров'я шляхом:

- визначення потреб в спеціалізованих санаторіях та кількості ліжко-місць на підставі аналізу захворюваності, кількості людей, яким щорічно необхідне санаторно-курортне лікування;
- розроблення регіонального соціально-рекламного проекту, присвяченого інформуванню громадян про можливості лікування та оздоровлення на курортах Одеської області, основаного на формуванні цінності здоров'я, усвідомленні необхідності профілактики захворювань та медичної реабілітації не медикаментозними засобами, а з використанням природно лікувальних ресурсів краю.

4. Посилити вплив на регіональному рівні на регулювання розвитку курортів на вирішення екологічних проблем шляхом:

- розроблення екологічних стандартів якості довкілля для території курортів та лікувально-оздоровчих місцевостей;
- встановлення округів санаторної (гірничо-санаторної) охорони курортів та забезпечення виконання їхніх режимів;
- законодавчо закріплення за курортами статусу природних територій, які особливо охороняються, та віднесення земель оздоровчого призначення до особливо цінних земель.

5. Розробка регіональних програм розвитку курортів, які повинні містити заходи з раціонального використання та охорони природних лікувальних ресурсів, прогнози розвитку курортів, передбачити зонування курортних територій з метою регулювання рекреаційних навантажень.

6. Здійснити економічне обґрунтування проектів розвитку курортів та економічне оцінювання природно лікувальних ресурсів, об'єктивно відобразивши втрати суспільства в разі їхнього знищення або відмови від експлуатації заради використання територій їхнього розміщення для видів господарської діяльності, не пов'язаних з розвитком курортів та рекреацією.

7. Розробити критерії розмежування земель оздоровчого та рекреаційного призначення, порядок проведення грошового оцінювання земель оздоровчого призначення.

Вдосконаленню організаційно-економічного механізму приділяється велика увага в західній і вітчизняній науковій літературі. Проте незважаючи на існування численних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених існує ряд проблем, пов'язаних з удосконаленням організаційно-економічного управління курортним господарством.

3.3. Оцінка ефективності створення та функціонування курортного господарства в регіоні

Дослідження ефективності створення та функціонування курортного господарства на рівні регіону є ключовим у контексті загальнодержавної

оцінки результатів його функціонування. Воно базується на врахуванні двох факторів, що складають основу економічної науки: безмежності потреб та обмеженості ресурсів для їх задоволення, - і має єдину методологічну основу трактування економічної ефективності як співвідношення одержаного результату продуктивного використання факторів виробництва та їхніх витрат.

Оцінка фінансово-економічної ефективності створення і функціонування курортного господарства є ключовим етапом дослідження. Стан матеріальної бази курортного господарства Одеської області, можна констатувати необхідність її формування на новій технічній основі, що задовольняє вимоги сучасного європейського і світового рівня. Зрозуміло, що випереджаючі темпи можуть мати підприємства більш рухливої і економічно привабливої туристичної галузі. Такі ж напрями, як лікування у санаторіях-профілакторіях, будинках відпочинку, базах відпочинку або таборах, поступово втрачають своє значення.

Станом на 01.01.2017. в області у стадії незавершеного будівництва налічувалось 5 санаторіїв, профілакторіїв та центрів функціональної реабілітації (на 1094 ліжка), серед яких будувався один санаторій ТОВ «Арден – Палац», а будівництво решти – тимчасово припинено. Власники 2 тимчасово припинених об'єктів передбачають продовжити будівництво, 2 – перепрофілювати.

У смт. Ізмаїл проводиться будівництво діагностичного лікувально-реабілітаційного курортного комплексу на 1500 місць (ТОВ «Арден – Палац»), найсучаснішого санаторного комплексу, а це в недалекому майбутньому - розвиток інфраструктури селища, чималі відрахування до бюджетів усіх рівнів, нова якість обслуговування відпочиваючих. При спорудженні оздоровчого закладу, аналогів якому немає в Україні, працюють більше 350 будівельників.

На базі санаторію розпочалася реконструкція діючого приміщення та будівництво нового санаторно-оздоровчого комплексу. Сама назва майбутнього санаторію говорить про масштабність будівництва.

За словами проєктантів п'ятизірковий новий санаторій запропонує відпочивальникам сучасний європейський рівень проживання, лікування та відпочинку. Головний акцент, звичайно, буде зроблено на лікувальній базі. Для цього тут будують великий лікувальний корпус загальною площею майже 7 тис. кв. м. Тим, хто приїде сюди для покращення стану здоров'я, запропонують великий вибір лікувальних, водних процедур, десятки видів масажу, сучасне діагностичне обладнання. Буде збудовано три бювети, два басейни. Аналогів майбутнього оздоровчого комплексу поки що немає ні в Україні, ні в інших країнах СНД. Крім лікування, курортники отримають цілий набір розважальних послуг. Центром відпочинку стане великий бар або концертний зал, збудований в сучасному стилі. Взимку працюватимуть 8 лижних спусків, цілорічно – два аквапарки, сауни.

У двох восьмиповерхових спальних корпусах одночасно зможуть розміститися 1 500 відпочиваючих, які, крім лікувальних процедур, зможуть насолодитися вишуканістю та комфортом номерів.

Із введенням в дію «Арден Палацу» нові робочі місця отримають близько 800 жителів краю. Арден – Палац розрахований не лише на відвідувачів з України, але й на відвідувачів з закордону. Буде відновлено автомагістралі, що ведуть до курорту. Також планується відновлення Одеського аеродрому для прийому рейсів з закордону.

Проводиться реконструкція незавершеного будівництва торгового центру з розширенням під завод по розливу мінеральної столової води та газованих напоїв в м. Ізмаїл (потужність-24.0 тис. пляшок на годину, 168 нових робочих місць).

Відповідно для успішного розвитку курортного господарства регіону потрібно досягти таких результатів:

- створення регіональних установ для підтримки санаторно – курортної галузі;
- збільшення кількості нових і вдосконалених туристичних продуктів, у тому числі етнічних і культурних виставок і заходів;
- створення мережі сільського туризму;
- інвентаризація і розробка історичних, культурних та рекреаційних туристичних маршрутів;
- покращена оглядовість та доступність інформації про регіональні туристичні місця;
- брендинг і маркування регіональних туристичних об'єктів.

Розвиток санаторно-курортного господарства потребує поєднання зусиль різних суб'єктів підприємницької діяльності, основа функціонування яких пов'язана з наданням послуг, виробництвом та реалізацією товарів для задоволення потреб туристів. Для забезпечення діяльності курортного господарства регіону необхідно розвинути певні сфери послуг. Сукупність видів діяльності, що визначають курортного господарства:

- діяльність транспорту та зв'язку (в т.ч. послуги з організації подорожувань);
- оренда машин та устаткування, прокат побутових виробів і предметів особистого вжитку, прокат лижного спорядження;
- здавання в оренду власного нерухомого майна;
- діяльність у сфері культури та спорту, відпочинку;
- діяльність санаторно-курортних закладів;
- фінансова діяльність;
- інші види діяльності (торгівля автомобілями та мотоциклами, їх технічне обслуговування та ремонт, оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі; роздрібна торгівля, ремонт побутових виробів та предметів особистого вжитку, надання індивідуальних послуг, діяльність екстериторіальних організацій);

Для обґрунтування та підтвердження необхідності залучення інвестицій для розвитку курортного господарства регіону був розроблений прогноз збільшення кількості курортних закладів в Одеській області на 2015-2016 рр.

За допомогою методу статистичних рівнянь залежності розробимо прогноз можливої кількості курортних закладів, що будуть функціонувати у 2015-2016 рр. (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Кількість курортних закладів в Одеській області у 2012-2016 рр.

№	Рік	Кількість створених робочих місць
1	2012	17
2	2013	17
3	2014	15
4	2015	14
5	2016	14

Примітка. Джерело: [86, 87, 88].

Дані з таблиці 3.1. свідчать про те, що з року в рік відбувається рівномірне зменшення кількості курортних закладів. Таку динаміку інтегрованої оцінки розвитку регіону найкраще визначати за допомогою лінійного рівняння тренду:

$$y_x = y_{\min}(1 + bd_{t1/t_{\min} - 1}), \quad (3.1)$$

де y_x – рівняння тренду;

$y_{\min}$ – мінімальне значення результативної ознаки;

t – значення року;

b – параметр рівняння тренду;

d – символ відхилень.

Для проведення розрахунків побудуємо таблицю 3.5.

Розрахунково-допоміжна таблиця для визначення параметрів рівняння лінійного тренду

Рік	Символ року (t)	Кількість створених робочих місць (y)	$t_1/t_{\min} - 1$	$y_i/y_{\min} - 1$	bd_t	Теоретичні значення кількості створених робочих місць (y_t)
1	2	3	4	5	6	7
2012	1	17	0	0,214	0,012	17,01
2013	2	17	1	0,214	0,012	17,01
2014	3	15	2	0,133	0,007	15,005
2015	4	14	3	0	0	14
2016	5	14	4	0	0	14
Разом		77	10	0,561	-	77,025

Примітка. Розраховано автором.

За даними таблиці 3.4 параметри рівняння складуть:

1. $y_{\min} = 14$ (робочих місць).
2. Параметр залежності b :

$$b = \sum(y_i/y_{\min} - 1) / \sum(t_1/t_{\min} - 1), \quad (3.2)$$

$$b = 0,561/10 = 0,0561.$$

3. Рівняння тренду прямої залежності набуває такого вигляду:

$$y_t = 14(1 + 0,0561 * d_{t_1/t_{\min} - 1}).$$

У цьому рівнянні параметр b означає, що зі зміною величини відхилень коефіцієнта порівняння ряду динаміки на одиницю (на один рік) величина відхилень коефіцієнта порівняння результативної ознаки (кількість створених робочих місць) змінюється у 0,05 рази ($b=0,0561$).

Правильність виконаних розрахунків підтверджуються рівністю між сумою емпіричних і теоретичних значень результативної ознаки $\sum y = \sum y_t$ (табл. 3.5). При відборі результатів цього рівняння для здійснення

репрезентативних прогнозних розрахунків скористаємось обчисленням коефіцієнта стійкості тренду (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Вихідні дані для розрахунку коефіцієнта стійкості тренду

Рік	d_y	bd_t	$ d_y - bd_t $
2012	0,214	0,012	0,202
2013	0,214	0,012	0,202
2014	0,133	0,007	0,126
2015	0	0	0
2016	0	0	0
Разом	0,561	-	0,53

Примітка. Розраховано автором.

З таблиці 3.6 коефіцієнт стійкості становитиме:

$$K = 1 - \frac{\sum |d_y - bd_t|}{\sum |d_y|}, \quad (3.3)$$

$$K = 1 - 0,53/0,561 = 0,06.$$

Таке значення коефіцієнта стійкості тренду ($K > 0,06$), яке, за шкалою залежностей, свідчить про відсутність стійкого зв'язку, що дозволяє відібрати параметри розрахованого рівняння тренду для проведення прогнозних розрахунків.

Для розрахунку прогнозної кількості курортних закладів у 2015 та 2016 рр. побудуємо таблицю 3.7.

Таблиця 3.7

Кількість курортних закладів в Одеській області у 2015 та 2016 рр.

Рік	Символ року (t)	$t_1/t_{\min}$ – 1	Прогнозні значення кількості створених робочих місць
2015	6	5	15
2016	7	6	16

Примітка. Розраховано автором.

Отже, за даними табл. 3.7 видно, що прогнозне значення кількості курортних закладів на 2015 р. складе 15, а у 2016 р. – 16.

Обчислені в табл. 3.4 теоретичні та фактичні значення кількості курортних закладів в області та прогнозні їх величини на 2015 та 2016 рр. відобразимо за допомогою графіка (рис.3.3).

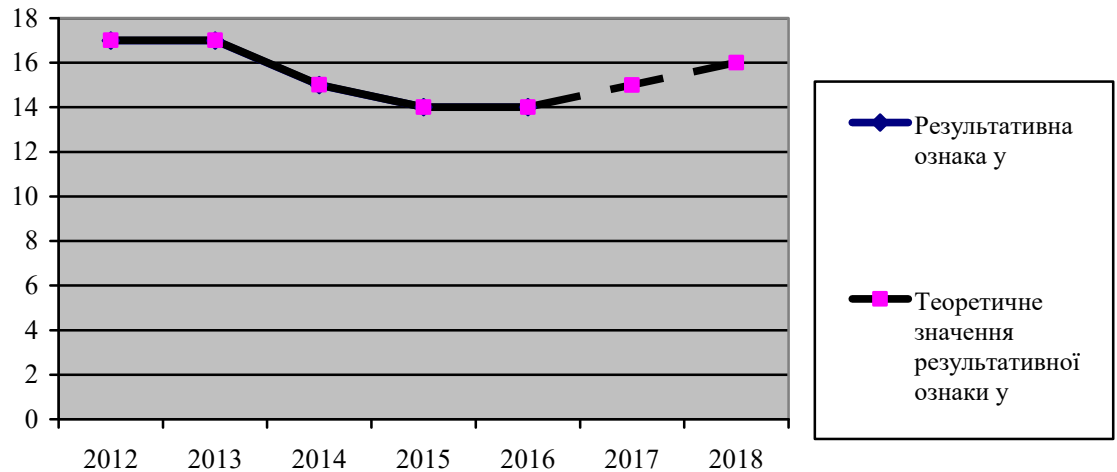

Рис.3.3. Динаміка фактичної і теоретичної кількості курортних закладів у Одеській області протягом 2012-2016 рр. та прогнозні рівні на 2017-2018 рр.

Примітка. Побудовано автором.

Згідно рис.3.3 і результатів табл. 3.7 можна сказати, що у період з 2012 р. по 2016 рр. постійно зменшувалась кількість курортних закладів, що спричинило занепад розвитку курортного господарства. Проте, якщо відбудеться залучення інвестицій у розвиток курортної сфери, то у 2015-2016 рр. планується зростання кількості курортних закладів до 15 – у 2015 р. і 16 – у 2016 році.

Ще один показник, який важливо спрогнозувати і визначити його тенденцію є кількість оздоровлених осіб у курортних закладах. Для проведення прогнозу застосуємо метод лінійного тренду або тренд-аналіз.

Тренд-аналіз – це сукупність математичних прийомів, заснованих на апроксимації спостережених значень характеристик з метою виявити основну тенденцію в зміні цих характеристик на площі або в розрізі залежно від

параметрів. Для апроксимації спостережених значень зазвичай застосовують якусь функцію від часу або від координат точки, підібраний за методом найменших квадратів. Апроксимація спостережених даних, залежних від однієї змінної (часу або Отл.), отримала назву тимчасового тренда (= $f(t)$, time trend analysis). Апроксимація спостережених даних, що залежать від двох змінних, зокрема від географічних координат точки спостереження = $f(\varphi, \lambda)$, отримала назву аналізу поверхні тренда, або Т.-а.

Цей метод аналізу вперше використаний для виявлення регіональної та локальної компоненти характеристик при вирішенні палеогеографічних завдань. Особливо широке поширення тренд аналіз отримав після впровадження в практику геополітичних робіт ЕОМ. Завдання, пов'язані з виділенням тренда, використовуються при зіставленні і розчленуванні розрізів, координуванні характеристик.

Лінії тренду застосовуються для графічного відображення змін у даних і для аналізу прогнозування. Такий аналіз називається також регресивним аналізом. За допомогою регресивного аналізу можна продовжити лінію тренду на діаграмі за межі наявних даних для прогнозування майбутніх значень.

Найпростішим прикладом є лінійний тренд + шум, відповідно до якого спостереження в момент t , це випадкова змінна X_t , що визначається як:

$$X_t = a + bt + ct \quad (3.4)$$

де a, b - константи,

ct - випадкова помилка з нульовим середнім.

Рівень середнього визначається як $mt = a + bt$; та інколи називається трендовою складовою. Деякі автори називають трендом нахил b ; тоді тренд - це зміна рівня середнього за одиницю часу. Зазвичай, сенс тренду впливає із контексту його вживання.

Аналіз часових рядів з трендами залежить від задачі:

- обчислення тренду, усунення випадкових відхилень;
- обчислення та усунення тренду з метою дослідження відхилень.

Наявність сезонних коливань також має вплив на методи дослідження трендів. Тому проведемо трендовий аналіз для визначення кількості оздоровлених осіб в курортних закладах Одеської області.

Трендовий аналіз свідчить про те, що з кожним роком зменшується кількість осіб, які відвідують курортні заклади в області. Основною причиною такої тенденції є зменшення кількості самих курортних закладів. Лінія тренду вказує на повільний спад, що може вказувати і на збільшення відвідувачів тих закладів, які функціонують.

Отже, за підсумками розробленого нами прогнозу можна сказати, що для подальшого розвитку курортного господарства в Одеській області необхідно здійснити значне залучення інвестицій, що є одним із найефективніших шляхів розвитку регіону. Так, як дані SWOT-аналізу показали, що Одеська область має ряд сильних сторін у курортній сфері, то можна завдяки цим перевагам залучати як вітчизняних, так і закордонних інвесторів, створивши для них найбільш сприятливі умови для їх діяльності.

Це надасть змогу розвинути курортному комплексу Одещина, створити нові робочі місця, залучити більшу кількість відвідувачів області, а також сприяти соціально-економічному розвитку регіону в цілому.

ВИСНОВКИ

Однією із складових національної економіки та важливим пріоритетом соціально-економічного розвитку є санітарно-курортне господарство, яке має унікальні можливості для ефективного функціонування. Як показує світовий досвід, галузь туризму і рекреації стрімко розширюється, є високоприбутковою та рентабельною. Тому курортно-господарський потенціал регіону може стати поштовхом до розвитку підприємницької діяльності в цій галузі, зменшення рівня безробіття, зростання доходів населення, підвищення рівня інвестиційної привабливості окремих територій, збільшення потоку грошових надходжень до місцевих бюджетів як з боку вітчизняних, так і іноземних інвесторів, а також активізації інших сфер економіки.

У магістерській роботі здійснено теоретичне обґрунтування і визначення концептуальних засад функціонування механізмів територіального управління туристично-рекреаційною галуззю та їх складових з метою розвитку туризму і рекреації в регіоні. На основі аналізу функціонування таких механізмів запропоновані пріоритетні заходи з його удосконалення, зокрема шляхом створення туристично-рекреаційного комплексу на території області. Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки:

1. Дослідження фінансових умов реалізації концептуальних засад сталого розвитку курортного господарства слугує фактологічною базою для вдосконалення фінансово-кредитного механізму в цьому секторі національної економіки з участю координаційно-управлінських структур, що визначають тип і характер економічних відносин, організаційно-правове регулювання фінансового забезпечення, склад і характер інструментарію управління фінансами курортного господарства.

До перспективних напрямів розвитку курортного господарства можна зарахувати формування й підтримку сприятливого інвестиційного клімату

для активізації підприємництва в довгостроковому аспекті, підвищення ефективності функціонування курортної галузі через розширення фінансового потенціалу соціального страхування, вдосконалення державного регулювання розвитку курортної справи.

Україна, яка має багату історико-культурну спадщину та володіє значними й унікальними лікувальними природними багатствами, обравши вектор європейської інтеграції, повинна створити належні фінансові умови для сталого розвитку курортного господарства.

2. Під механізмом територіального управління курортним господарством розуміти складну систему здійснення органами влади своїх функцій та повноважень для розвитку курортної галузі, що базується на принципах та нормативно-правових актах і спрямована на забезпечення підтримки ефективної діяльності курортів кожного регіону.

3 метою підвищення ефективності використання курортного потенціалу усіх регіонів країни та посилення його впливу на вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем доцільно не лише підвищити роль держави та органів місцевого самоврядування в розвитку курортного господарства, але і вивчити закордонний досвід розвинутих країн світу у курортній сфері.

3. Однією із найважливіших проблем розвитку курортної галузі України є відсутність суттєвої державної підтримки місцевих ініціатив у розвитку курортів. Проте зарубіжний досвід свідчить, що максимального ефекту в розвитку курортного господарства можна досягти лише за умов співпраці органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських і професійних організацій та підприємницьких структур.

4. Протягом 2012-2016 років відбувається суттєве зменшення як кількості курортних закладів, так і осіб які їх відвідують. Основними причинами цього є виведенням з експлуатації державних та приватних закладів, погіршення матеріально-технічного забезпечення санаторіїв, підвищення цін на лікування та нестабільна ситуація в країні.

Одеська область, маючи значний курортний потенціал, повинна виходити на світовий ринок туризму, тим самим залучати іноземних туристів та інвесторів. Розвиток туризму та курортної сфери в регіоні призведе до збільшення доходів, що надходять в регіональні і місцеві бюджети і тим самим покращать рівень життя населення. Крім того, це позитивно позначиться на зростанні попиту на продукцію місцевої промисловості, збільшенні об'єктів туризму, стану кон'юнктури у будівництві та інфраструктурі в регіоні, дозволить вирішувати проблеми зайнятості й екології.

5. Оцінивши курортний потенціал Одеської області, варто зазначити, що регіон має унікальні історико-культурні ресурси, розвинену мережу закладів оздоровлення і відпочинку, перспективне готельне господарство. З метою збільшення обсягів надання курортних послуг та кількості обслужених туристів, необхідно провести роботу за такими напрямками: удосконалення системи управління галуззю; зміцнення матеріально-технічної бази закладів; підвищення якості обслуговування та розширення асортименту курортних послуг; ефективне використання туристичних ресурсів, курортної бази та об'єктів культурної спадщини; поліпшення інформаційного та рекламного забезпечення, а також вдосконалення професійних якостей кадрів.

6. Створення і подальше функціонування курортного господарства Одеської області не можливе без модернізації існуючої матеріально-технічної бази, розвитку інфраструктури та створення нових курортно-рекреаційних об'єктів міжнародного стандарту. На даний час, необхідно розробити комплексну схему розташування об'єктів курортної індустрії та розмістити інвестиційні пропозиції з розвитку інфраструктури області. Реалізація даних напрямів потребує вивчення, аналізу і удосконалення організаційно-економічного механізму територіального управління курортним господарством регіону.

7. За підсумками розробленого нами прогнозу можна сказати, що для подальшого розвитку курортного господарства в Одеській області необхідно здійснити значне залучення інвестицій, що є одним із найефективніших шляхів розвитку регіону. Так, як дані SWOT-аналізу показали, що Одеська область має ряд сильних сторін у курортній сфері, то можна завдяки цим перевагам залучати як вітчизняних, так і закордонних інвесторів, створивши для них найбільш сприятливі умови для їх діяльності.

Це надасть змогу розвинути курортному комплексу Одещини, створити нові робочі місця, залучити більшу кількість відвідувачів області, а також сприяти соціально-економічному розвитку регіону в цілому.

Проведений трендовий аналіз свідчить про те, що з кожним роком зменшується кількість осіб, які відвідують курортні заклади в області. Основною причиною такої тенденції є зменшення кількості самих курортних закладів. Лінія тренду вказує на повільний спад, що може вказувати і на збільшення відвідувачів тих закладів, які функціонують.

8. Для створення безпечного довкілля і життя людей необхідно постійно дотримуватись усіх вимог безпеки, норм законодавства, в яких закріплені основні аспекти збереження екологічно чистого навколишнього середовища та громадянських обов'язків. Саме постійний нагляд і контроль за станом навколишнього середовища дає можливість розвиватись курортному господарству як Одеського регіону, так і в Україні в цілому.

Забезпечення здійснення заходів щодо створення безпечного для життя і здоров'я довкілля допомагає не лише розвивати курортну сферу, але і забезпечити соціальний розвиток у регіоні та його подальше економічне процвітання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманюк Е.В. Оцінка забезпеченості Одеської області готелями та санаторно-курортними закладами / Е.В. Атаманюк. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.stelmaschuk.info>
2. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления: учебное пособие / Г.В. Атаманчук. – М.: Юридическая литература, 1997. – 400 с.
3. Астапова Г. В. Организационно-экономический механизм корпоративного управления в современных условиях реформирования экономики Украины / Г. В. Астапова, Е. А. Астапова, Д. П. Лойко. – Донецк, 2001. – С. 279.
4. Бабов К. Д. Передумови та перспективи розвитку курортного комплексу України / К. Д. Бабов, Б. Ф. Омецинський, С. В. Леонова, О. М. Нікіпелова // Український геогр. журн. - 2013. - № 2. - С. 67-70.
5. Борозняк В. С. Перспективи розвитку українського туризму / В. С. Борозняк // Бізнес. — 2014. — № 15. — С. 15–16.
6. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії / О. О. Бейдик. – К. : Вид-во «Палитра», 1998. – 130 с.
7. Бакуменко В.Д. Державне управління: словн.-довід. / уклад.: В.Д. Бакуменко Д. О. Безносенко, І. М. Варзар та ін.; за заг. ред. В. М. Князева, В. Д. Бакуменка. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 228 с.
8. Борозняк В. С. Перспективи розвитку українського туризму / В. С. Борозняк // Бізнес. — 2014. — № 15. — С. 15–16.
9. Бейдик О. О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії / О. О. Бейдик. – К.: Вид-во «Палитра», 1998. – 130 с.
10. Влащенко Н. М. Соціально-економічний механізм розвитку санаторно-курортного комплексу регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка» / Н. М. Влащенко. — Харків, 2012. — 21 с.

11. Влащенко Н. М. Нормативно-правове забезпечення санаторно-курортної діяльності в Україні / Н.М. Влащенко // Економіка. – 2016. - №4. – С. 147 - 150.
12. Влащенко Н. М. Закономірності економічного розвитку регіонального санаторно-курортного комплексу / Н.М. Влащенко // Науково-технічний збірник. – 2014. - №10. – С. 394-400.
13. Вуйцик О. І. Рекреаційно-туристичний комплекс: питання термінології / О.І. Вуйцик // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2015. - №3(46). – С. 39-44.
14. Вуйцик О. І. Роль і місце рекреаційно-туристичного комплексу в структурі економіки України / О. І. Вуйцик // Наукові дослідження для потреб туризму. – 2014. - № 39. – С. 87-95
15. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.
16. Водний кодекс від 06 червня 1995 року № 322-VIII / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр) 4
17. Гудзь П. В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційних територій / П. В. Гудзь // ІЕПД України. - Донецьк: Юга-Восток, 2012. - 270 с.
18. Гуменюк В. В. Фінансові умови сталого розвитку курортного господарства України / В. В. Гуменюк // Фінанси України. - 2015. - № 4. - С. 75-81.
19. Гидбут А. В. Курортно-рекреационное хозяйство: региональный аспект. / А. В. Гидбут, А. Г. Мезенцев. - М.: Наука, 2008. - 94 с.
20. Гостева Н. П. Механізми реалізації державної політики в галузі туризму / Н. П. Гостева. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Dtr/du/2012_3/files/DU309_06.pdf.
21. Глинська А. Є. Оцінка курортно-рекреаційного потенціалу регіонів України. / А.Є. Глинська // Вісник НАУ. – 2016. - №6. – С. 2 – 11.

22. Демиденко О.В. Нормативно-правове регулювання діяльності в санаторно-курортній галузі України [Електронний ресурс] / О.В. Демиденко// Держава та регіони. – 2016 р. – № 1. – С. 224-228.
23. Державне управління і менеджмент: [навч. посіб. у табл. і схемах] / [Г. С. Одінцева, Г. І. Мостовий, О.Ю. Амосов та ін.]; за заг. ред. Г. С. Одінцової. – Х.: Вид-во ХарPI УАДУ «Магістр», 2002. – 492с.
24. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / [Г. С. Одінцева, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін.]; за заг. ред. д.е.н., проф. Г. С. Одінцової. - Х. : Вид-во Харків НАДХ 2007. - 492 с.
25. Долишний М. И. Карпатский рекреационный комплекс / М. И. Долишний, М. С. Нудельман, К. Н. Ткаченко. – К. : Наукова думка, 2005. – 148 с.
26. Економічна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovoedia.org.ua/38/53397/379155.html>.
27. Зелінський Р. Л. Регіональне управління соціально-економічним розвитком: сутність, призначення та шляхи впровадження / Р. Л. Зелінський// Управління розвитком. – 2015. – №7(83). – С.65-66.
28. Ільїна М.В. Оцінка питомого природо-рекреаційного потенціалу регіонів України / М.В. Ільїна // Економіка. Управління. Інновації. - 2014. - №2 (6). – С.1-7.
29. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст. 141.
30. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2015 року № 5403-VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/page>
31. Карчевская Е.Н. Анализ конкурентоспособности санаторно-курортного хозяйства [Електронний ресурс] / Е.Н. Карчевская, А.В. Домород. – Режим доступу : http://prj-pggu.narod.ru/prj_11_13.pdf.
32. Ковач М.Й. Функціонування ресурсної бази санаторно-курортного господарства як основа його інноваційного розвитку / М.Й. Ковач //

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції [«Перспективи розвитку економіки в ринкових умовах»], (17-18 лютого 2015 р., м.Мукачеве). – Мукачівський державний університет, 2015. – С. 168-170.

33. Коваленко Т. Ю. Зарубіжний досвід правового регулювання у сфері державного управління санаторно-курортним забезпеченням / Т. Ю. Коваленко // Вісник НАУ. – 2014. - № 2. – С. 33-39.

34. Колесник О.О. Оцінка стану санаторно-курортного комплексу та його впливу на розвиток туристичної діяльності України / О.О. Колесник // Вісник ЖДТУ. – 2014. - №3. – С.265-270.

35. Котюк О.В. Нормативно-правове забезпечення права на безпечне довкілля / О.В. Котюк // Вісник НАУ. – 2014. - №1. - С.188-193.

36. Курорти та санаторії України. [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://sankurort.ua/uk/2/15>.

37. Кравчук І. Н. Державне регулювання розвитку туризму: зарубіжний досвід та перспективи впровадження / І.Н. Кравчук // Вісник Львів. УН-ТУ. – 2014. – № 24. – С. 134-141

38. Лобода М. В. Основные направления развития санаторно-курортной отрасли в современных условиях / М. В. Лобода // Медицинская реабилитация, курортология, физиотерапия. - 2014. - № 4. - С. 3-5.

39. Левченко Т.П. Анализ влияния инвестиционных проектов на изменение эффективности работы организаций санаторно-курортной сферы / Т.П. Левченко // Современные аспекты экономики: рефер. науч.-практ. журн. СПб., 2014. – №7. – С. 67-71.

40. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять державного управління / В.Я. Малиновський. - К.: Атіка, 2005. - 240 с.

41. Мальська М. П. Туристичний бізнес:теорія та практика: навч. посібник. / М. П. Мальська. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 424 с.

42. Музиченко-Козловська О.В. Розроблення механізму реалізації державної програми розвитку туризму з метою підвищення туристичної

привабливості регіону / О.В. Музиченко-Козловська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2008. – № 611. – с. 91-98.

43. Мироненко Н. С. Рекреационная география / Н. С. Мироненко, И. Т. Твердохлебов. – М.: Изд-во МГУ, 2002. – 207 с.

44. Мігущенко Ю. В. Державне регулювання туристично-рекреаційної сфери України як передумова підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі / Ю. В. Мігущенко. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2007_3/1317.pdf.

45. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери / В. С. Кравців, Л. С. Гринів, М. В. Копач, С. П. Кузик. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/kravciv.htm.

46. Нижник Н. Р. Системний підхід в організації державного управління: навч. посіб. / Н. Р. Нижник, О. А. Машков; за заг. ред. Н. Р. Нижник. - К.: Вид-во УАДУ, 2008. - 160 с.

47. Офіційний сайт Державного агентства України з туризму та курортів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>.

48. Офіційний сайт Одеської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm.km.ua>.

49. Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

50. Омелянець С. М. Еколого-економічне природокористування на курортних територіях / С. М. Омелянець // Медична реабілітація і курортологія. - 2014. - № 3. – С. 102-104.

51. Опришко В.Ф. Закон «Про місцеве самоврядування в Україні»: Наук.-практ. комент. / Голов. ред. В.Ф.Опришко. - К., 2008. - 397 с.

52. Орлов А. Н. Значение понятия «оздоровительные и рекреационные местности» при реформировании в Украине территориального устройства и местного самоуправления / А. Н. Орлов // Ученые записки Тавр. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. Сер. «Юрид. науки». - 2016. - Т. 20 (59), № 2. - С. 183-189.

53. Про курорти: Закон України від 04.09.2008 № 375-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>.

54. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 26.04.2014 № 1264-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

55. Про Програму розвитку туризму у Одеській області на 2016 – 2015 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.adm.km.ua/doc/prog2015.pdf.

56. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року : постанова Кабінету Міністрів України від 21 лип. 2006 р. № 1001 // Офіц. вісн. України. - 2006. - № 30. - Ст. 21-32.

57. Про схвалення Стратегії розвитку туризму і курортів: розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2008 р. № 1088-р. - Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1088>.

58. Природноресурсове право України: навч. посіб. / за ред. І. І. Каракаша. - К.: Істина, 2005. - 376 с.

59. Пегушина Г. Н. Напрямки підвищення конкурентоспроможності санаторно-курортних підприємств у регіоні / Г. Н. Пегушина // Економіка. – 2015. - № 4(118). – С. 65-69.

60. Пахля А. Н. Туризм в Україні ще потрібно створити. / А. Н. Пахля. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://fantaziya.kievua/textphp?id=12&print=Y>

61. Транин А.А. Административно-территориальная организация капиталистического государства. / А.А. /Транин. - М.: Наука, 2000. - 145 с.

62. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посіб. / О.Г. Топчієв. – Одеса: Астропринт, 2005. - 632 с.

63. Рабинович М. П. Права людини і громадянина : навчальний посібник / М. П. Рабинович, М. І. Хавронюк. - К. : Атіка, 2013. – 464

64. Регіони України. 2008: стат. зб. Ч. 1 / за ред. О. Г. Осауленка. - К.: Держкомстат, 2008. - 367 с.
65. Рюміна Є.Л. Управління розвитком курортно-туристичної сфери Запорізької області / Є.Л. Рюміна // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. - № 2(14). - С. 83-86.
66. Рекреация: социально-экономические и правовые аспекты / В. К. Мамутов, А. И. Амоша, Т. Н. Дементьева и др. – К. : Наукова думка, 2002. – 143 с.
67. Ринейська Л.С. Туризм як перспективна галузь сучасного міжнародного бізнесу / Л.С. Ринейська // Економіка і регіони. – 2012. – №1(20). – с. 90-93.
68. Савоста О. П. Удосконалення механізмів державного регулювання розвитку курортів України / О. П. Савоста // Вісник НАУ. – 2015. – 1(28). – С. 1-8.
69. Савченко О. Ф. Аналіз тенденцій ринку туристичних послуг в умовах економічної кризи / О. Ф. Савченко // [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Natural/VDU/Ekon/2012_1/VDU1.pdf.
70. Словник термінів та понять з економічної і соціальної географії України / Упорядники Л. М. Немець, Ю. Ю. Заволока. – Харків, 2014. – 84 с.
71. Сухарев Е. Е. Курортное дело: учеб. пособие / Е. Е. Сухарев. — М.: Издательство «Омега-Л», 2012. — 224 с.
72. Скібіцька Л. І. Менеджмент. Навчальний посібник / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький. - К.: Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.
73. Соловйова О. Організаційний механізм державного управління розвитком ринку рекреаційних послуг / О. Соловйова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archive.nbu.gov.ua/portal/soc.../10sovrrp.pdf.
74. Стецько Н. Основні поняття і визначення туризму як сфери діяльності / Н. Стецько // Наук. зап. ТНПУ. Сер. Рекреаційна географія і туризм. – 2014. – №1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NZTNPU/geogr/2014_1/4/002Stetsko.pdf

75. Стратегія регіонального розвитку Одеської області на 2014-2020 роки: Рішення Одеської обласної ради від 18 травня 2014 року №24-4/2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.adm.km.ua/doc/RD_Strategy_Khmelnytskyi_12052014_UA.pdf.

76. Федоров І. О. Оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств санаторно-курортного комплексу: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит»/ І. О. Федоров. – Суми, 2012. – 19 с

77. Цивільний кодекс від 16 січня 2003 року № 322-VIII // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

78. Цибух В. О. Основи туристичного бізнесу: Підручник. / В. О. Цибух, В. Н. Худо, М. О. Мальська. – К.: Освіта, 2004. – 360 с.

79. Шешукова С. В. Соціально-економічні умови як фактор розширення обслуговуючої сфери (на прикладі курортно-рекреаційних зон Азово-Чорноморського регіону) / С. В. Шешукова // Научно-технический сборник. – № 89. – С. 490-497.

80. Шупік Б. В. Зарубіжний досвід у регулюванні туризму / Б. В. Шупік. // Держава та регіони. – 2012. – № 1. – С. 200–207.

81. Щепанський Е.В. Запровадження спеціального режиму інвестиційної діяльності як напрям стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів / Е.В. Щепанський // Вісник ХІРУП. – 2003. – №2 – с. 318-325.

82. Щепанський Е.В. ТПР туристично-рекреаційного спрямування як інноваційна форма розвитку регіону / Е.В. Щепанський // Вісник ХІРУП. – Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми державної регіональної політики в умовах проведення адміністративної реформи в Україні». – 2003. – №2 – С. 287-290.